 <div> HELSINGIN YLIOPISTO HELSINGFORS UNIVERSITET UNIVERSITY OF HELSINKI </div>		
Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Sosiaalitieteiden laitos
Tekijä – Författare – Author Elena Annukka Sjöblom		
Työn nimi – Arbetets titel – Title Karjalan evakoiden elämänurat. Sopeutuminen elämään pakkomuuton jälkeen.		
Oppiaine – Läroämne – Subject Yleinen sosiologia		
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu	Aika – Datum – Month and year Tammikuu 2016	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 66
<p>Tiivistelmä – Referat – Abstract</p> <p>Tutkielman aiheena ovat talvi- ja jatkosotien jälkeen Karjalankannakselta ja Laatokan Karjalasta evakkoon joutuneiden suomalaisten elämänurat. Sotien jälkeen yhteensä noin 430 000 suomalaista, 11 % koko väestöstä, menetti kotinsa. Heistä yli 400 000 oli karjalaisia. Tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisiksi Karjalan evakoiden elämät muotoutuivat evakkoon lähtemisen jälkeen ja miten he mahdollisesti erosivat niistä suomalaisista, jotka eivät joutuneet lähtemään kodeistaan. Lisäksi pyrkimys on kartoittaa niitä tekijöitä, joiden vaikutuksesta Karjalan evakoiden elämät ovat ajan kuluessa muodostuneet sellaisiksi kuin ovat. Koska Karjalan evakoiden osuus Suomen väestöstä oli niin merkittävä, kysymys heidän sopeutumisestaan pakkomuuton jälkeen on jo itsessään oleellinen. Laajemmin ajateltuna pakolaisuus on mittava, maailmanlaajuinen ja osin kansainvälinen ilmiö. Pakolaisten sijoittaminen ja asuttaminen on yhteiskunnallinen haaste, joka herättää sosiaalipoliittisia kysymyksiä. Tämän vuoksi on tärkeää pyrkiä ymmärtämään sitä, millaisia vaikutuksia pakkomuutoilla on ja minkälaiset tekijät näihin vaikuttavat.</p> <p>Aineistona on vuoden 1950 väestölaskennan otosaineisto, joka on muodostettu yhdistämällä tietoja vuoden 1950 väestönlaskennasta sekä väestönlaskentojen pitkästä tiedostosta vuosilta 1970–1995 aina viiden vuoden välein. Analyysissä sosioekonomista asemaa kuvaavina tekijöinä käytetään ammattiasemaa ja koulutusta useilta eri vuosilta, alkaen vuodesta 1939 ja jatkuen vuoteen 1980 saakka. Ammattiaseman ja koulutuksen lisäksi otetaan huomioon ikä ja sukupuoli. Kuvailevien taulukoiden ja logistisen regressioanalyysin avulla vertaillaan, millä tavalla luovutetun Karjalan alueelta evakkoon lähteneiden suomalaisten ja muiden suomalaisten sosioekonomisen asemat suhteutuvat toisiinsa, ja millä tavalla ajan kuluminen vaikuttaa niissä esiintyviin eroihin ja yhtäläisyyksiin.</p> <p>Aineiston pohjalta havaittiin evakoiden pärjänneen ajan oloon hyvin iästä ja sukupuolesta riippumatta. Erityisesti nuorempien miesten sosioekonominen asema oli lopulta korkeampi kuin muilla miehillä. Naisilla tilanne oli samansuuntainen, mutta erot olivat pienempiä kuin miehillä. Ainoastaan vanhemman ikäryhmän miehillä evakkous oli yhteydessä huonontuneeseen sosioekonomiseen asemaan, mutta ajan kuluessa ero muihin miehiin hävisi. Kaikenikäisistä naisista evakot olivat lisäksi muita naisia useammin mukana palkkatyössä.</p> <p>Karjalan evakoiden hyvän sopeutumisen taustalta on löydettävissä ainakin kahdenlaisia syitä. Ensinnäkin uudelleen asuttamisen eteen nähtiin yhteiskunnan taholta paljon vaivaa. Toiseksi sotien jälkeiseen aikaan sijoittunut elinkeinorakenteen muutos edesauttoi sopeutumista. Karjalan evakoiden tapaus osoittaa, että sopivissa olosuhteissa pakolaisten onnistunut sopeutuminen elämään pakkomuuton jälkeen on mahdollista. On kuitenkin huomattava, että kyseessä on tiettyyn historialliseen ja kansalliseen kontekstiin sijoittuva tapahtuma, joten pitkälle meneviä johtopäätöksiä muita vastaavanlaisia kriisejä koskien ei voida tehdä. Toisaalta ei ole myöskään syytä, mikseivät Karjalan evakoiden tapauksen yhteydessä havaitut tekijät voisi joiltain elementeiltaan päteä muissakin tilanteissa. Karjalan evakoiden onnistuneeseen sopeutumiseen mahdollisesti vaikuttaneita osatekijöitä tarkasteltaessa todettiin, että havainnot ovat suurilta osiltaan yhteneviä aiempien pakolaisuutta käsitelleiden kansainvälisten tutkimusten kanssa.</p>		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords siirtoväki luovutettu Karjala pakolaisuus pakkomuutto sosioekonominen asema		

KARJALAN EVAKOIDEN ELÄMÄNURAT
SOPEUTUMINEN ELÄMÄÄN PAKKOMUUTON JÄLKEEN

Elena Annukka Sjöblom

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Yleinen sosiologia
Pro gradu -tutkielma
Tammikuu 2016

Sisällys

1 Johdanto.....	1
1.1 Tutkimuksen aihe ja tavoitteet	1
1.2 Historiallinen tausta	3
1.2.1 Talvi- ja jatkosodan aika	3
1.2.2 Siirtokarjalaisten uudelleenasuttaminen	6
1.3 Aiempi tutkimus	10
1.3.1 Siirtokarjalaisten sopeutuminen	10
1.3.2 Kansainvälinen tutkimus	11
2 Menetelmät.....	19
2.1 Tutkimusasetelma	19
2.2 Aineisto ja muuttajat	23
2.3 Mallintaminen	27
3 Analyysi.....	30
3.1 Kuvailevat taulukot	30
3.2 Regressiotaulukot	39
4 Johtopäätökset.....	55
 Lähteet	 64
Taulukot	
Taulukko 1. Ammattiluokitusmuuttujan karkeistus vuosien 1970 ja 1980 osalta.	26
Taulukko 2. Iän, asuinläänin, ammattiaseman ja koulutuksen jakautuminen evakoiden ja muiden suomalaisten keskuudessa vuonna 1909 tai sitä ennen syntyneillä miehillä ja naisilla vuosina 1939, 1950 ja 1970, %.	32
Taulukko 3. Iän, asuinläänin, ammattiaseman ja koulutuksen jakautuminen evakoiden ja muiden suomalaisten keskuudessa vuoden 1909 jälkeen syntyneillä miehillä ja naisilla vuosina 1939, 1950, 1970 ja 1980, %.	36
Taulukko 4. Evakkouden yhteys ammattiasemaan ja koulutukseen ennen vuotta 1909 syntyneillä miehillä vuosina 1939, 1950 ja 1970, logistisen regression odds ratio -kertoimet.	41
Taulukko 5. Evakkouden yhteys ammattiasemaan ja koulutukseen ennen vuotta 1909 syntyneillä naisilla vuosina 1939, 1950 ja 1970, logistisen regression odds ratio -kertoimet.	44

Taulukko 6. Evakkouden yhteys ammattiasemaan ja koulutukseen vuoden 1909 jälkeen syntyneillä miehillä vuosina 1950, 1970 ja 1980, logistisen regression odds ratio -kertoimet.	47
Taulukko 7. Evakkouden yhteys ammattiasemaan ja koulutukseen vuoden 1909 jälkeen syntyneillä naisilla vuosina 1950, 1970 ja 1980, logistisen regression odds ratio -kertoimet.	51

Kuviot

Kuvio 1. Suomen kartta alueluovutusten jälkeen ja luovutetut alueet.	4
Kuvio 2. Sodan ja pakkomuuton vaikutukset.	20
Kuvio 3. Regressiomallissa käytettävien muuttujien oletetut yhteydet toisiinsa.	28

1 JOHDANTO

1.1 TUTKIMUKSEN AIHE JA TAVOITTEET

Tänä päivänä pakolaisuus, pakkomuutot ja evakuoinnit ovat maailmanlaajuinen ja osittain kansainvälinen ongelma, joka ei näytä lähitulevaisuudessa menettävän merkitystään. Pakolaisuus ilmiönä on moninainen. Se koskettaa kotimaastaan muuttamaan joutuneiden ja oman maansa sisällä pakkomuuton kohteiksi joutuneiden lisäksi myös turvapaikanhakijoita, hiljattain kotimaahansa palanneita pakolaisia sekä henkilöitä, joilla ei ole kansalaisuutta. Arviot pakolaisten maailmanlaajuisesta kokonaismäärästä vaihtelevat, mutta monien lähteiden mukaan jo vuoden 2004 lopussa pakolaisten maailmanlaajuinen määrä oli yli 42 miljoonaa. Tähän lukuun ei ole laskettu mukaan niitä, jotka on palautettu takaisin kotimaahansa esimerkiksi koska heille ei ole myönnetty turvapaikkaa. Pelkästään YK:n taholta käännytettyjä henkilöitä oli vuosina 1994–2003 arviolta 15 miljoonaa. (Porter & Haslam 2005.)

Koko maailman mittakaavassa suurin osa pakon edessä muuttamaan joutuvista muuttaa oman maansa sisällä (Sarvimäki 2009). Sota, poliittinen väkivalta ja muut vastaavat syyt voivat johtaa pakolaisuuteen (Porter & Haslam 2005). Myös erilaiset ympäristökatastrofit aiheuttavat pakolaisuutta. On arvioitu, että pelkästään Saharan eteläpuolisen Afrikan osalta luonnonolojen muutokset ja muutokset lämpötilassa sekä sademäärissä ovat aiheuttaneet viiden miljoonan ihmisen muuttoliikkeen vuosina 1960–2000. Luca Marchiori ym. ennustavat, että epänormaali sääolot johtavat vuosisadan loppuun mennessä noin 12 miljoonan ihmisen muuttoliikkeeseen. (Marchiori et al. 2012.) Konfliktien ja luonnonmullistusten kaltaisten kriisien lisäksi toisinaan myös rauhanaikaiset julkiset päätökset voivat johtaa laajamittaisiin pakkomuuttoihin. Esimerkiksi yksistään patojen rakentaminen on viimeisen puolen vuosisadan aikana johtanut 40–80 miljoonan ihmisen uudelleensijoittamiseen. (Sarvimäki 2009.)

Pakolaisuus ilmiönä on tullut yhä ajankohtaisemmaksi, kun vuoden 2015 aikana maailmassa on alkanut toisen maailmansodan jälkeen mittavin pakolaiskriisi. YK:n pakolaisjärjestö arvioi, että tämän kriisin myötä jopa kymmenet miljoonat ihmiset

ovat paenneet kodeistaan. Heistä Eurooppaan on saapunut vuoden 2015 aikana noin miljoona. (Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestö, 2015.) Suomeen heitä on sisäministeriön arvion mukaan tullut noin 35 000. Tämä on huomattava määrä verrattuna vuoteen 2014, jolloin maahan tuli 3 651 turvapaikanhakijaa (Sisäministeriö 2015). Maailmanlaajuisesti arvioiden sellaisia henkilöitä, joihin pakkomuutto on suoraan vaikuttanut, on yli 1 % koko maailman väestöstä. (Porter & Haslam 2005.) Pakolaisuuden ylisukupolvisista vaikutuksista ei ole kovin paljon tutkimustietoa. On kuitenkin luultavaa, että pakolaisuuskokemus vaikuttaa myös seuraavassa sukupolvessa (Wittekind et al. 2010), jolloin pakolaisuuden vaikutukset koskettavat vieläkin suurempaa osaa maailman väestöstä.

Tämän tutkielman aiheena ovat Suomen sotien jälkeen Karjalankannakselta ja Laatokan Karjalasta muuttamaan joutuneiden suomalaisten elämänurat. Tätä väestönosaa, joka sotien seurauksena joutui siirtymään pysyvästi asumaan jonnekin muualle kuin kotiseudulleen, kutsutaan Karjalan evakoiksi tai siirtokarjalaisiksi. Suomen mittakaavassa talvi- ja jatkosotien aiheuttama kansallinen pakolaiskriisi oli merkittävä. Yhteensä noin 430 000 suomalaista menetti kotinsa ja joutui asuttautumaan uudelleen muualle Suomeen. Heistä valtaosa, yli 400 000, oli karjalaisia. Evakkoja olikin sotien jälkeen 11 % koko väestöstä. Koska evakkoja asettui asumaan eri puolille maata, on evakkous vaikuttanut laajalti muidenkin suomalaisten kuin vain itse evakkojen elämään. (Sarvimäki 2009.)

Tutkielman tarkoituksena on tilastollisin menetelmin selvittää, millaisiksi Karjalan evakoiden elämät muotoutuivat evakkoon lähtemisen jälkeen ja miten he mahdollisesti erosivat niistä suomalaisista, jotka eivät joutuneet lähtemään kodeistaan. Evakkouden pitkäaikaisvaikutuksista saadaan tietoa tarkastelemalla useilta eri vuosilta kerättyä aineistoa, alkaen ajasta ennen evakkoon lähtöä ja jatkuen aina vuoteen 1980 asti. Käytettävä aineisto on rekisteripohjainen. Esimerkiksi sosioekonomisia asemia vertailemalla saadaan tietoa siitä, kuinka hyvin Karjalan evakoiden sopeutuminen pakkomuuton jälkeiseen elämään onnistui.

Kiinnostavaa on myös, miten Karjalan evakoista saatava tieto suhteutuu aikaisempiin suomalaisiin ja kansainvälisiin tutkimuksiin ja tietoon pakolaisten sopeutumisesta. Tämän tutkielman pyrkimys onkin kartoittaa niitä tekijöitä, joiden

vaikutuksesta Karjalan evakoiden elämät ovat ajan kuluessa muodostuneet sellaisiksi kuin ovat. Koska Karjalan evakoiden osuus Suomen väestöstä oli niin merkittävä, kysymys heidän sopeutumisestaan pakkomuuton jälkeen on jo itsessään oleellinen. Laajemmin ajateltuna pakolaisuudella sinänsä on merkittäviä seurauksia niin sen kohteiksi joutuneille henkilöille itselleen, kuin myös asukkaille niillä alueilla, joihin pakolaiset asettuvat asumaan. Pakolaisten sijoittaminen ja asuttaminen on yhteiskunnallinen haaste, joka herättää sosiaalipoliittisia kysymyksiä. Tämän vuoksi on tärkeää pyrkiä ymmärtämään sitä, millaisia vaikutuksia pakkomuutoilla on ja minkälaiset tekijät näihin vaikuttavat. Karjalan evakoiden sopeutumista tarkastelemalla voidaan arvioida sitä, kuinka hyvin asutuspolitiikka on tässä tapauksessa onnistunut.

Myöhemmin tässä johdantoluvussa käsitellään historiallisesta näkökulmasta niitä tapahtumia, joiden seurauksena Karjalan evakoita alettiin asuttaa muualle Suomeen ja sitä, minkälaisia toimenpiteitä asuttamiseen liittyi. Sen jälkeen esitellään aiempaa tietoa Karjalan evakoiden sopeutumisesta sekä kansainvälisiä tutkimuksia pakolaisuuden ja yleensä muuttoliikkeen seurauksista. Luvussa kaksi kuvaillaan tarkemmin tutkimusasetelmaa ja tässä tutkielmassa käytettävää rekisteriaineistoa. Luku kolme käsittelee kuvailevia ja regressiomallien avulla saatuja tuloksia. Luvussa neljä esitellään johtopäätökset havainnoista.

1.2 HISTORIALLINEN TAUSTA

1.2.1 Talvi- ja jatkosodan aika

Ennen kuin ryhdytään tarkastelemaan Karjalan evakoiden sopeutumista evakkoon lähdön jälkeen, kuvaillaan tässä kappaleessa niitä historiallisia tapahtumia, jotka lopulta johtivat yli 400 000 ihmisen uudelleenasuttamiseen Suomessa. Talvisota käytiin vuosina 1939–1940 ja jatkosota vuosina 1941–1944. Jatkosodan päättymisen yhteydessä solmittu rauha johti Suomen alueluovutuksiin Neuvostoliitolle. Luovutettavat alueet olivat Karjalan kannas, Laatokan Karjala, Suomenlahden ulkosaaret, Kuusamon ja Sallan itäosat sekä Petsamon koillisosa. Luovutetut alueet käsittivät suunnilleen kymmenesosan Suomen silloisesta pinta-

alasta. Luovutettujen alueiden sijainnit ja Suomen rajat alueluovutusten jälkeen on esitetty kuviossa 1.

Kuvio 1. Suomen kartta alueluovutusten jälkeen ja luovutetut alueet.

Talvisota alkoi marraskuun 30. päivän aamuna vuonna 1939, kun Neuvostoliiton armeija hyökkäsi Suomeen maalla, merellä ja ilmassa. Sodan syttyminen oli yllätys Suomen hallitukselle, vaikka koko itsenäisyyden ajan ulko- ja puolustuspoliitiikka oli keskittynyt idästä päin tulevan uhkan torjumiseen. Neuvostoliitto oli joka suhteessa ylivoimainen verrattuna Suomeen, niin miehistön lukumäärän kuin raskaan aseistuksenkin osalta. Suomen armeijan kokonaisvahvuus oli noin 300 000 miestä

verrattuna Neuvostoliiton talvisotaa varten asettamaan 450 000 mieheen. Lisäksi suomalaisista kaikille ei riittänyt edes henkilökohtaista aseistusta. Suomi sai talvisodan kuukausina humanitaarista apua ja diplomaattista tukea ulkovalloilta, mutta sotilaallinen apu jäi uupumaan. Sotilaallisen avun suhteen eläteltiin toiveita Ruotsin suuntaan, mutta Ruotsi kieltäytyi lopulta avun tarjoamisesta. (Hentilä 1999, 176–177). Helmikuussa 1940 alkoi Neuvostoliiton yleishyökkäys Karjalan kannaksella, mikä osoittautui kohtalokkaaksi Suomen kannalta. Rauhanehdot olivat ankarat: koko Karjalan kannas ja Laatokan länsi- ja pohjoispuoli oli luovutettava ja lisäksi vuokrattava Hankoniemi 30 vuoden ajaksi. Rauhanneuvottelujen aikana ehtoihin ei saatu lievennyksiä, vaan päinvastoin Suomi joutui luovuttamaan lisäksi vielä Kuusamon ja Sallan alueita. Talvisota päättyi maaliskuussa 1940. (Hentilä 1999, 181–182.)

Välirauhan aikaan toivottiin, että kohtuuttomiksi koettuja rauhanehdot voitaisiin lieventää rauhankonferenssissa suursodan jälkeen. Talvisodassa kaatui Suomen joukoista 24 000 miestä ja lisäksi tuhatkunta siviiliä kuoli. Haavoittuneita oli 44 000, joista noin neljännes vammautui pysyvästi. Alueluovutukset koettelivat maan taloutta ja ne koettiin myös henkisesti raskaiksi. Yli 400 000 siirtolaisen asuttaminen alkoi. (Hentilä 1999, 188.)

Keväällä vuonna 1941 suomalainen kenraaliluutnantti Heinrichsin johtama sotilasvaltuuskunta vieraili Saksassa. Selvisi, että saksalaiset suunnittelivat hyökkäystä Neuvostoliittoon, ja Suomen korkein johto teki päätöksen osallistua sotaretkeen. Kesäkuussa Saksa aloitti hyökkäyksen Neuvostoliittoon. Viimeistään kun Neuvostoliiton joukot aloittivat ilmaiskut lukuisiin kohteisiin Suomessa, todettiin maan olevan jälleen sodassa Neuvostoliiton kanssa. Suomen armeija oli nyt varustettu saksalaisin asein, ja sen iskukyky oli huomattavasti parempi kuin talvisodan aikaan. Vähimmäistavoitteena oli menetettyjen alueiden valtaaminen takaisin, vaikka hallitus ei esittänytkaan yksilöidysti sodan päämääriä. Heinäkuussa suomalaiset joukot tunkeutuivat pohjoisessa vanhan rajan yli, mikä aiheutti ristiriitatilanteita maan johdon keskuudessa. Pyrkimys vallata takaisin menetetyt alueet nautti hallituksen yleistä hyväksyntää, mutta kaikki eivät hyväksyneet ajatusta muiden maa-alueiden valtaamisesta. (Hentilä 1999, 192–195.)

Joulukuussa 1941 alkoi asemasotavaihe ja osa joukoista kotiutettiin. Vuonna 1942 rintamalla lähinnä odoteltiin. Helmikuussa 1943 saksalaiset joukot antautuivat Stalingradissa ja Suomen johto asetti tavoitteekseen sodasta irtautumisen. Rauhanneuvottelut Neuvostoliiton kanssa eivät kuitenkaan menneet edetä. (Hentilä 1999, 197–198.) Kun Suomi ei suostunut Neuvostoliiton sanelemiin rauhanehtoihin, aloitti Neuvostoliitto suurhyökkäyksen Karjalan kannaksella. Suomalaiset joutuivat perääntymään. Taistelut kannaksella päättyivät 1944 suomalaisten torjuntavoittoon jotakuinkin samoihin asemiin kuin talvisotakin, ja lopulta rauha solmittiin sillä ehdolla, että Suomi vaatisi Saksaa poistamaan joukkonsa Suomesta. (Hentilä 1999, 201–206.)

1.2.2 Siirtokarjalaisten uudelleenasettaminen

Jo vuoden 1939 syksyllä ensimmäiset suomalaiset lähtivät sodan vuoksi kodeistaan. Melkein puoli miljoonaa suomalaista oli sotaa paossa jo talvisodan ollessa käynnissä. Osa heistä oli lähtenyt asutuskeskuksista pommitusten pelossa, osa oli evakuoitu rajaseuduilta rintaman tieltä. Talvisodan aikana kansanhuoltoministeriö ja sen alaisuudessa toimineet kansanhuoltolautakunnat olivat vastuussa evakuoidun väestön huollosta. Vuoden 1940 tammikuussa perustettiin sisäasianministeriöön erillinen Siirtoväen huollon keskus, joka otti ohjat alkukeväästä 1940. Sen pääasiallisena tehtävänä oli huolehtia, että evakuoidun väestön ruokahuolto ja majoitus toimi kohtuullisesti. Viranomaisten ja siirretyn väestön välille aiheutui kitkaa, kun viranomaisilla heräsi huoli valtion varojen riittävydestä siirretyn väestön huolehtimiseen ja he pyrkivät työllistämään siirrettyä väestöä. Siirretyt henkilöt eivät olleet innokkaita työskentelemään esimerkiksi halonhakkuissa, koska he odottivat saavansa viljeltäväkseen omat maat eivätkä halunneet ryhtyä odotusaikana muihin töihin. Ongelmia aiheuttivat myös evakuoidun karjalaisväestön ja uusien asuinpaikkojen kantaväestön väliset kulttuurierot. Suuri osa evakuoiduista karjalaisista oli uskonnoiltaan ortodokseja, minkä lisäksi eroavaisuuksia oli arkipäivän tottumuksissa aina ruokailutavoista lähtien. (Hietanen 1982, 114–115.)

Sotien päätyttyä siirtokarjalaisten asuttaminen muualle Suomeen pääsi toden teolla vauhtiin. Luovutettujen ja vuokrattujen alueiden väestö siirtyi joitakin harvoja poikkeuksia lukuun ottamatta kokonaisuudessaan asumaan muualle Suomeen. Tärkeimpiä uudelleen-asuttamista ohjanneita lakeja olivat pika-asutuslaki ja maanhankintalaki. Pika-asutuslailla asutettiin ainoastaan luovutetun Karjalan alueelta lähtenyt siirtoväkeä, eikä sitä sovellettu lainkaan Oulun ja Pohjois-Suomen alueiden siirtoväkeen (Hietanen 1982, 105). Maanhankintalain perusteella osoitettiin viljelysmaata niille evakoille, jotka olivat aiemmin saaneet elantonsa maanviljelystä. Osa evakoille osoitetusta maasta oli valtiollisessa omistuksessa ollutta maata, mutta osa pakkolunastettiin yksityisiltä viljelijöiltä. (Ahonen 2005, 10.) Sijoitussuunnitelman mukaan eri maanomistajaryhmät jaettiin kolmeen osaan. Ensimmäinen ryhmä oli valtio, jonka maista evakoille pyrittiin ensisijaisesti saamaan uudet viljelysmaat. Toiseen ryhmään kuuluivat mm. kunnat, seurakunnat ja erilaiset yhtiöt. Kolmas ryhmä olivat yksityiset maanviljelijät, joiden maita pakkolunastettiin tarvittaessa. Pakkolunastusten kohteiksi saattoivat joutua tilat, joiden kokonaispinta-ala oli vähintään 100 hehtaaria, joista vähintään 25 oli peltohehtaareja. Yksityistilojen maita käytettiin vasta, kun muiden omistajaryhmien maat oli jo käytetty. (Hietanen 1982, 162–163.) Maanluovuttajilla oli myös pika-asutuslain nojalla mahdollisuus hankkia luovutettavaksi määrätyn maansa tilalle vastaava määrä maata jostain muualta. Tähän tarvittiin valtioneuvoston suostumus, eikä vaihtoehto muutenkaan ollut maanluovuttajien keskuudessa kovin suosittu. (Hietanen 1982, 211–212.)

Luovutetun Karjalan alueella asui maanviljelysväestöä huomattavasti tiheämmin kuin muualla Suomessa (Hietanen 1982, 75). Myös maanomistussuhteet luovutetun Karjalan alueella olivat omalaatuiset muuhun maahan verrattuna. Leimallista oli, että Karjalassa pääosa maatiloista oli kääpiö- ja pienviljelmiä, kooltaan vain 3–10 peltohehtaaria. (Hietanen 1982, 67.) Erityisen ongelmallista Karjalaisen maanviljelysväestön uudelleensijoittaminen oli siitä syystä, että alueluovutusten jälkeen koko maan peltoala oli pienentynyt yli 10 % (Hietanen 1982, 133).

Kesäkuussa 1940 vahvistettu pika-asutuslaki ohjasi Karjalan evakoiden uudelleensijoittamista. Pika-asutuslain päätavoite, karjalaisten asuttaminen, hyväksyttiin eduskunnassa kivuttomasti. Lain yksityiskohdista käytiin kuitenkin

kiistelyä. Laki jäikin monilta osin tulkinnanvaraiseksi ja jätti liikkumavaraa lain toimeenpanijoille siinä, miten uudelleen-asuttaminen käytännön tasolla toteutettiin. Esimerkiksi pika-asutuslain mukaan Karjalan evakoille osoitettavien uusien viljelystilojen tuli olla kooltaan riittävän suuria siten, että perheen oli mahdollista saada pääasiallinen toimeentulonsa maata viljelemällä. Kun otetaan huomioon se, että karjalaisten vanhat kotitilat olivat tyypillisesti kooltaan varsin pieniä ja heidän elintapaansa kuului hankkia osa toimeentulosta sivuelinkeinoja harjoittamalla, tämän pika-asutuslain pykälän kirjaimellinen noudattaminen olisi useimmissa tapauksissa johtanut suurempien tilojen muodostamiseen kuin menetetyt tilat. Toisaalta pika-asutuslaissa todettiin myös, että uusien tilojen tuli mahdollisimman hyvin vastata kooltaan menetettyjä tiloja. (Hietanen 1982, 148–149).

Tavoitteena uudelleen-asuttamisessa oli maanviljelyksestä elantonsa saaneiden henkilöiden sijoittaminen sellaiselle alueelle, joka ilmastonsa ja maaperänsä osalta muistutti mahdollisimman paljon lähtöpaikan olosuhteita. He eivät siis voineet itse valita uutta asuinpaikkaansa. (Sarvimäki 2009.) Luonnonolojen lisäksi sijoituspaikkojen määrittelyssä otettiin huomioon uskonto, kieli ja taloudellisten edellytysten vastaavuus. Entinen asuinpaikka vaikutti siten, että lähialueilta kotoisin olevat perheet pyrittiin myös uudelleensijoittamaan toistensa läheisyyteen. (Hietanen 1982, 145.) Myös maatalousministeriö otti kantaa uudelleen-asutuksen toteuttamiseen ja totesi periaatteeksi, että vanhat yhteisöt piti yhdistää uudelleen (Seppinen 1999, 885).

Ne, jotka eivät olleet maanviljelijöitä, saivat korvauslain nojalla valtiolta avustusta kompensoimaan menettämäänsä omaisuutta ja saattoivat itse valita uuden sijoittumispaikkansa (Sarvimäki 2009). Korvauslaki säädettiin pika-asutuslain rinnalla ja se koski siirtoväen lisäksi muitakin kansalaisia, jotka olivat sodan johdosta menettäneet omaisuutta. Korvauslaki oli erityisen tärkeä asutuskeskuksista lähtöisin olevalle siirtoväelle, vaikka valtiontalouden kannalta se olikin ehkä epäedullinen. Korvauslain mukaan sodan johdosta menetettyä omaisuutta korvattiin täysimääräisenä 320 000 markkaan asti ja sitä ylittävältä osalta aina alenevasti. (Seppinen 1999, 887–888.)

Elantonsa maanviljelystä saaneiden evakoiden määrä oli arviolta noin 230 000 henkeä (Hietanen 1982, 105). Osalle maanviljelysväestöä osoitettiin viljelymaata

suurimmillaan jopa 15 hehtaarin aloina. Sotainvalidit sekä sotallesket ja -orvot saivat viljeltäväkseen pienempiä kotitarvetiloja. Suomen itä- ja pohjoisosista osoitettiin myös metsäaloja, joille asumaan asettuminen edellytti maan muokkausta viljelykseen sopivaksi sekä asuin- ja muiden rakennusten pystyttämistä.

Vajaa 250 000 hehtaaria valmista viljelymaata käytettiin uudelleenasettamisen tarpeisiin ja vajaa 150 000 hehtaaria aiemmin viljelemätöntä maata raivattiin viljelyskäyttöön. (Sarvimäki 2009.) Pakkolunastukset aiheuttivat jonkin verran närää evakkojen ja paikallisten maanviljelijöiden välille (Karjalan Liitto ry.).

Karjalaiset lähettivät pika-asutuslain nojalla noin 42 000 maansaantihakemusta, joista hylättiin 5 000. Uusia viljelysiloja perustettiin 38 873 kappaletta. (Seppinen 1999, 885.)

Suurin osa niistäkin, joita maanhankinta- ja pika-asutuslait eivät koskeneet, asettui samoille seuduille kuin muut karjalaiset (Paukkunen 1989, 323). Osassa kunnista siirtokarjalaisten määrä nousi jopa 36 prosenttiin asukkaista, kun taas joihinkin kuntiin siirtokarjalaisia ei asettunut lainkaan. Vastaanottavan kunnan maantieteellinen sijainti, valtionomistuksessa olevien maiden määrä, maanhankintalain ja pakkolunastuslain täytäntöönpano sekä ruotsinkielisen väestön määrä vaikuttivat siirtokarjalaisten alueelliseen jakautumiseen. (Sarvimäki 2009.)

Suurin osa (18,1 %) siirtoväestä asettui asumaan Hämeen läänin alueelle, toiseksi suosituin asuinseutu oli Turun ja Porin lääni. Uudenmaan, Kuopion ja Vaasan lääneihin asuttautui kuhunkin 12–15 % siirtoväestä. Kymen, Mikkelin, Oulun ja Lapin lääneihin sijoittui kuhunkin alle 7 %. Ahvenanmaalle sekä Keski-Suomen lääniin ei siirtoväkeä asuttautunut lainkaan. (Paukkunen 1989, 24). Suurin osa elantonsa kalastuksesta saaneista karjalaisista joutui luopumaan aiemmasta elinkeinostaan, koska suomen- ja ruotsinkielisten asukkaiden keskinäisen suhdeluvun säilyttämiseksi heitä ei voitu sijoittaa moniin rannikkoseudun ruotsinkielisiin kuntiin. (Virolainen 1988, 309.) Aiemmin mainittu maanluovutusvelvollisten mahdollisuus vastikemaan hankintaan säädettiin osittain helpottamaan ruotsinkielisten alueiden maanluovutuksia (Seppinen 1999, 885).

1.3 AIEMPI TUTKIMUS

1.3.1 Siirtokarjalaisten sopeutuminen

Varsinaisesti Karjalasta evakkoon joutuneiden henkilöiden sopeutumisesta pakkomuuton jälkeen ei ole tehty kovin paljon tilastollista tutkimusta. Matti Sarvimäen tutkimuksessa vuodelta 2009 on tarkasteltu evakkouden vaikutuksia taloustieteellisestä näkökulmasta. Hän on tutkinut evakkouden pitkäaikaisvaikutuksia vertailemalla toisiinsa evakoita ja muita suomalaisia alkaen jo ennen sotia ja jatkuen aina viidenkymmenen vuoden päähän pakkomuuton jälkeen. Hänen pääasiallisen tarkastelunsa kohteena ovat tulot, minkä lisäksi hän on tutkinut myös maantieteellistä liikkuvuutta ja ammatillista liikkuvuutta ammattialoittain. (Sarvimäki 2009.)

Sarvimäen päätuloksena on, että pitkällä aikavälillä evakkomiesten tulot olivat suuremmat kuin muilla suomalaisilla miehillä. Hänen tutkimuksensa mukaan voidaan päätellä, että havaitut erot miesten tulotasossa johtuivat nimenomaan evakkoon joutumisesta. Vertailtaessa ennen evakkoon joutumista luovutetun Karjalan alueella asuneiden tuloja ja ammattiasemaa muiden suomalaisten tuloihin ja ammattiasemaan tilastollisesti merkitseviä eroja ei löytynyt. Kuitenkin vuoteen 1971 mennessä voitiin havaita, että evakkomiesten tulot olivat tilastollisesti merkitsevästi korkeammat kuin muilla miehillä. Vuositasolla evakkomiesten tulot olivat 2 600 markkaa suuremmat, mikä tarkoittaa suunnilleen 11 %:n eroa vuosituloissa. Evakkous myös lisäsi miesten maantieteellistä ja ammatillista liikkuvuutta. (Sarvimäki 2009.)

Naisten kohdalla evakkouden yhteyttä eroihin tulotasossa ei havaittu. Evakkonaisten ammatillinen liikkuvuus oli niin ikään samalla tasolla kuin muillakin naisilla. Tulotason lisäksi tarkastelun kohteena oli myös asuinpaikan luonne. Aineiston perusteella vaikutti siltä, että evakot olisivat mahdollisesti kummassakin sukupuolessa hakeutuneet muita suomalaisia todennäköisemmin asumaan kaupunkimaiseen ympäristöön maaseudun sijaan. Asuinpaikoissa havaittu ero ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevä. (Sarvimäki 2009.)

Evakkouden suosiollisen vaikutuksen miesten tuloihin voi Sarvimäen mukaan ajatella ehkä johtuvan siitä, että muutoinkin sotien jälkeen yhteiskunnassa tapahtunut kaupungistumiskehitys olisi ollut evakoiden kohdalla nopeampaa kuin muun väestön. Evakkomiesten muita miehiä suurempi ammatillinen liikkuvuus havaittiin juuri evakkoon lähtemisen jälkeen, mutta vuosien 1950 ja 1970 välisenä aikana eroa ei enää ollut. Suurempi todennäköisyys maantieteelliseen liikkuvuuteen säilyi tänäkin ajanjaksona. Muihin miehiin verrattuna heillä oli myös taipumus muuttaa pidempien välimatkojen päähän. (Sarvimäki 2009.)

Suurempi maantieteellinen liikkuvuus saattoi aiheuttaa sen, että evakkomiehillä oli ylipäättään paremmat työnsaantimahdollisuudet ja myös suurempi mahdollisuus työllistyä paremmin palkattuun työhön. Sarvimäen mukaan havaittu liikkuvuuden lisääntyminen selittää osaltaan evakkomiesten korkeampia tuloja, mutta ei täysin. Varsin yllättävästi tulotasoissa havaittiin eroa evakoiden hyväksi myös samalla alueella ja samalla ammattialalla työskentelevien keskuudessa. Tälle havainnolle on vaikeampi löytää selitystä. Sarvimäki kuitenkin huomauttaa, että muuttamisen kustannukset olivat todennäköisesti evakoilla pienemmät kuin muilla suomalaisilla. Muut suomalaiset asuivat evakkoja todennäköisemmin omistusasunnoissa, jolloin muuttaminen voi olla sekä hankalampaa että kalliimpaa. (Sarvimäki 2009.)

Jos ajatellaan, että evakkomiesten paremman tulotason taustalla oli suurempi maantieteellinen liikkuvuus ja näin ollen myös paremmat työmahdollisuudet, tämä seikka voi osaltaan selittää myös sitä, miksi naisilla evakkoudella ei havaittu olevan samanlaista vaikutusta tulotasoon. Koska miehet toimivat todennäköisemmin perheen pääasiallisina elättäjinä, muuttaminen paikasta toiseen tapahtui luultavasti enimmäkseen miesten parempien työmahdollisuuksien perässä. Näin ollen naimisissa olevat naiset eivät samalla tavalla taloudellisesti hyötäneet maantieteellisen liikkuvuuden lisääntymisestä. (Sarvimäki 2009.)

1.3.2 Kansainvälinen tutkimus

Muuttoliikkeille on ominaista, että tähän yläkäsitteeseen liittyvät ilmiöt ovat moninaisia. Myös tutkimus on usein ainakin osittain päällekkäistä. Muuttoliikkeen

käsitteellä ylipäättään tarkoitetaan yksinkertaisesti ihmisten muuttamista paikasta toiseen. Muuttoliike voi olla maansisäistä, tai se voi suuntautua maasta toiseen, jolloin puhutaan maahanmuutosta ja maastamuutosta. Maasta toiseen muuttavia henkilöitä kutsutaan myös siirtolaisiksi. Pakolaisuus on osa muuttoliikettä, mutta siihen liittyy pakkomuutto, mikä erottaa sen muusta maahan- tai maastamuutosta. Pakolaisuus voi niin ikään tapahtua maasta toiseen tai olla maansisäistä, jolloin käytetään maansisäisen pakolaisuuden käsitettä. YK:n määritelmän mukaan pakolaisuuteen liittyy uhka vainotuksi joutumisesta esimerkiksi uskonnon, etnisyyden, poliittisen mielipiteen tai muun vastaavan henkilöön liittyvän syyn vuoksi. (Maahanmuuttovirasto 2016.) Tämän määritelmän mukaan esimerkiksi sota tai ympäristökatastrofi eivät itsessään voi aiheuttaa pakolaisuutta (Väestöliitto 2016). Tutkimuksessa usein kuitenkin käsitellään esimerkiksi sodan vuoksi paenneita henkilöitä pakolaisina. Muuttoliikkeeseen liittyvät myös esimerkiksi turvapaikanhakijat, jotka hakevat turvapaikkaa jostain valtiosta, sekä siirtotyöläiset, jotka siirtyvät tulonhankkimistarkoituksessa maasta toiseen kuitenkin jäämättä sinne pysyvästi asumaan. (Maahanmuuttovirasto 2016.) Itse muuttoliikkeisiin liittyvien ulottuvuuksien moninaisuuden lisäksi myös niiden vaikutukset ja seuraukset ovat laaja-alaisia. Ne ulottuvat niin muuttaviin henkilöihin itseensä kuin heidän lähtöpaikkoihinsa ja saapumisaikoihinsakin. Kyse on lukuisista osin erillisistä ja osin toisiinsa vaikuttavista prosesseista, joita tutkimusten avulla pyritään kartoittamaan.

Tämän tutkielman kannalta kansainväliseen tutkimukseen liittyvä kiinnostava kysymys on se, miten tieto luovutetun Karjalan alueelta pakkomuuttaneista suhteutuu aiempaan tietoon pakolaisuudesta ja sen vaikutuksista ihmisten elämään. Vertailun kannalta valitettavaa on se, että nimenomaan Karjalan tilannetta vastaavista tapauksista ei juuri ole olemassa tutkimustietoa. Pakkomuuton vaikutusten tutkimisen näkökulmasta Suomessa saatavilla oleva rekisteriaineisto on ainutlaatuinen. Rekisteriaineisto mahdollistaa vertailun pakkomuuton kohteeksi joutuneen ja siltä välttyneen väestönosan välillä. Myös pakkomuuton pitkäaikaisvaikutusten arviointi on mahdollista rekisteriaineiston avulla.

Vaikka aivan Karjalan evakoita vastaaviin tapauksiin ei päästäkään vertailemaan, on pakolaisten ja muiden pakkomuuton kohteeksi joutuneiden ihmisten

sopeutumisesta olemassa tutkimustietoa. Samoin ylipäättään muuttoliikkeiden taloudellisia ja sosiaalisia vaikutuksia on tutkittu. Muuttoliikkeiden tutkimuksella saavutettua tietoa voidaan joiltakin osiltaan soveltaa myös pakolaisten tapaukseen. Myös pakolaisuudessa on kyse muuttoliikkeestä, vaikka siihen liittyykin erityispiirteitä. Pakolaisuuden tutkimukselle leimallista on se, että usein joudutaan ainakin jonkin verran tinkimään metodologiasta, mikä ongelma ei ole yhtä keskeinen pelkästään muuttoliikkeiden tutkimuksessa. Toisaalta muun tyyppisissä muuttoliikkeissä muuttavan väestön voi nähdä olevan tavalla tai toisella valikoitunutta. Sen sijaan esimerkiksi Karjalan evakoiden tapauksessa valikoitumista ei ole tapahtunut, vaan tietyn alueen koko väestö on muuttanut paikasta toiseen. Tässä kappaleessa esitellään ensin lyhyesti joitain kansainvälisiä tutkimuksia, joissa on kartoitettu ylipäättään muuttoliikkeiden vaikutuksia niin yhteisön kuin yksilönkin tasolla. Sen jälkeen käsitellään nimenomaan pakolaisuutta käsitteleviä tutkimuksia.

Muuttoliikkeiden taloudellisista vaikutuksista yhteisöihin ja yhteiskuntiin on tehty paljon tutkimusta. Joissain tapauksissa muuttoliikkeet on yhdistetty positiivisiin taloudellisiin seurauksiin, joissain taas negatiivisiin. Esimerkiksi Yhdysvalloilla on pitkä perinne maana, jonne on historian saatossa muuttanut paljon ihmisiä muista maista, ja siellä myös maahanmuuton vaikutuksia on tutkittu paljon eri näkökulmista. On todettu, että maahanmuuttajat ovat taipuvaisia asettumaan asumaan tietyille alueille, jolloin osassa asuinalueita asuu runsaasti maahanmuuttajia ja osassa ei juurikaan. Tästä johtuen maahanmuuton sosioekonomisia vaikutuksia on pystytty tutkimaan vertaamalla toisiinsa eri asuinalueita. Muiden muassa John R. Hipp ja Adam Boessen tutkivat maahanmuuton ja alueellisen liikkuvuuden vaikutusta sosioekonomisiin muutoksiin naapurustoissa Etelä-Kaliforniassa. Heidän tutkimuksensa kattaa lähes viidenkymmenen vuoden ajanjakson 1960-luvulta alkaen, ja he ovatkin pystyneet analysoimaan sekä lyhyt- että pitkäaikaisia maahanmuuton vaikutuksia. He tutkivat muun muassa maahanmuuton vaikutuksia kiinteistöjen myyntiarvoon, työttömyyteen ja työpaikkojen määrään. He eivät havainneet negatiivisia vaikutuksia, vaan päinvastoin 2000-lukua lähestyttäessä mitä suurempi sosiaalinen monimuotoisuus alueella vallitsi, sitä nopeammin kasvoi työpaikkojen määrä. (Hipp & Boessen 2012.)

Hippin ja Boessenin tuloksesta poiketen esimerkiksi Mari Kangasniemen ym. tutkimuksen mukaan maahanmuuton taloudelliset vaikutukset olivat negatiiviset Isossa-Britanniassa sekä Espanjassa, joissa maahanmuutto huononsi työn tuottavuutta (Kangasniemi et al. 2012). Myös Arusha Cooray on tutkinut maahanmuuton taloudellisia vaikutuksia. Hänen tutkimuksensa sijoittuu Etelä-Aasiaan ja kattaa aikavälin aina 1970-luvulta vuoteen 2008. Hän toteaa tutkimuksessaan, että maahanmuutolla on ollut huomattava positiivinen vaikutus talouskasvuun Etelä-Aasian osalta. Erityisesti maahanmuutto on vaikuttanut positiivisesti koulutuksen ja kaupankäynnin aloilla. (Cooray 2012.)

Muuttoliikkeiden ja erityisesti maasta toiseen suuntautuvan muuttoliikkeen seurauksien selittämiseen liittyy usein sosiaalinen ja demografinen ulottuvuus. Myös Etelä-Kalifornialaisia naapurustoja koskeneessa tutkimuksessa todettiin, että itse maahanmuuttoa keskeisempi selittävä tekijä havaittuihin taloudellisiin eroihin oli alueen asukkaiden välinen sosiaalinen etäisyys. Sosiaalista etäisyyttä mitattiin ekonomisten ja demografisten tekijöiden avulla. (Hipp & Boessen 2012.) David Schieferin tutkimuksen mukaan maahanmuutto vaikutti myös alueen sosiaaliseen asenneilmapiiriin. Hänen mukaansa maahanmuutto vähentää yksilöiden negatiivisia asenteita muita sosiaalisia ryhmiä kohtaan. Hänen ajatuksensa mukaan yksilöiden asenteet muita sosiaalisia ryhmiä kohtaan muotoutuvat osittain sen perusteella, millaisessa asenneympäristössä he elävät. Maahanmuuttajien kohdalla asenneympäristö on moninaisempi, koska heihin vaikuttavat sekä lähtöpaikkansa että uuden kotipaikkansa kulttuuriset ympäristöt. (Schiefer 2013).

Muuttoliikkeillä on toki myös muunlaisia seurauksia kuin taloudellisia tai sosiaalisia. Esimerkiksi yksilön terveys on sellainen tekijä, jolla on useissa tutkimuksissa havaittu olevan yhteyttä muuttoliikkeeseen. Terveyttä ja muuttoliikettä kartoittavien tutkimusten tulokset kuitenkin vaihtelevat. Osassa tutkimuksia on todettu maahanmuuttajilla olevan huonompi terveys kantaväestöön verrattuna, kun taas toisissa tutkimuksissa on todettu tilanteen olevan päinvastainen. Syyt eroihin ovat moninaiset aina ruokailutottumuksista lähtien. (Klinthäll & Lindström 2011.) Esimerkiksi Kiinassa Shanghain alueelle muualta Kiinasta muuttaneiden nuorten fyysinen terveys on parempi kuin syntyperäisten shanghailaisten nuorten, mutta

heidän henkinen terveytensä on huonompi. Maan sisällä muuttaneilla nuorilla oli vähemmän sosiaalisia siteitä, heidän itsetuntonsa oli huonompi ja he kärsivät useammin masennusoireista. (Zheng-hong Mao & Xu-dong Zhao 2012.) Ruotsalaisissa tutkimuksissa on todettu, että maahanmuuttajien ja syntyperäisten ruotsalaisten välillä on kuolleisuuseroja. Martin Klinthäll ja Martin Lindström ovat tutkineet maahanmuuttajien varhaisten elinolojen sekä aikuisiän sosioekonomisen aseman vaikutuksia kuolleisuuteen. He ovat todenneet, että aikuisiän sosioekonomisilla oloilla on suurempi vaikutus kuolleisuuteen kuin lapsuuden elinolosuhteilla. (Klinthäll & Lindström 2011.)

Muuttoliikkeisiin ylipäättään liittyvät tutkimukset kartoittavat osaltaan sitä, millaisia vaikutuksia myös pakolaisuudella ja pakkomuutoilla mahdollisesti on. Edellä on todettu muuttoliikkeillä olevan vaikutusta moniin erilaisiin tekijöihin. Karjalan evakoiden tapauksen kannalta kiinnostavaa on myös, millaisia tuloksia nimenomaan pakolaisia ja pakkomuuton vaikutuksia käsittelevissä tutkimuksissa on saavutettu. Tämän tutkielman kannalta erityisen oleellisia on se, minkäläisten tekijöiden on kansainvälisissä tutkimuksissa havaittu olevan yhteydessä pakolaisten sopeutumiseen.

Useissa kansainvälisissä tutkimuksissa on havaittu pakolaisten keskuudessa vakavia ja pitkäaikaisia psykologisia vaikutuksia pakkomuuton jälkeen. Sotien ja vastaavien humanitaaristen katastrofien vaikutuksia ihmisiin on tutkittu enimmäkseen tarkastelemalla posttraumaattisen stressin esiintymistä. Pakolaisuuden psykologisiin vaikutuksiin liittyy kuitenkin myös muita ulottuvuuksia, koska se on ajallisesti pitkäkestoinen tekijä, johon liittyy monia erilaisia tapahtumia. Pakolaiset kokevat erilaisia stressoreita eli stressin aiheuttajia. Pakolaisuuteen liittyville stressoreille tyypillistä on, että ne kasaantuvat ajan myötä. Niitä ovat tilanne kotimaassa tai kotipaikkakunnalla ennen pakkomuuttoa, muutto, matkantekoaika sekä uudelleenasettumisen ja sopeutumisen aika. Tästä syystä pakolaisuuden vaikutukset ovat erilaisia kuin akuutin stressorin, esimerkiksi sodan tai muun tapahtuman, aiheuttamat posttraumaattiset stressireaktiot. Pakkomuuton jälkeen pakolaiset kokevat jatkuvaa stressiä, johon liittyy usein syrjäytymisen uhka, sosioekonomisen aseman huononeminen, sosiaalisen tuen väheneminen ja kulttuurisen sopeutumisen vaikeus. (Porter & Haslam 2005.) Esimerkiksi Mina

Fazel ym. toteavat tutkimuksessaan, että pakolaisilla on jopa kymmenen kertaa suurempi todennäköisyys mielenterveyden ongelmiin kuin vastaavalla ei-pakolaisväestöllä (Fazel et al. 2005).

Pakkomuuton kohteeksi joutuneiden sopeutumiseen vaikuttaneita tekijöitä ovat katsaustutkimuksessaan kartoittaneet Matthew Porter ja Nick Haslam. Heidän tutkimuksessaan on tarkasteltu kuutta pakkomuuton jälkeistä olosuhdetekijää, joilla on havaittu olevan yhteyttä siihen, kuinka hyvin pakolaiset ovat pakkomuuton jälkeen pärjänneet. Nämä tutkimuksen kohteena olleet olosuhdetekijät olivat asuinolosuhteet, mahdollisuus taloudelliseen toimintaan, mahdollisuus kulttuurin harjoittamiseen (esimerkiksi uskonnon ja sosiaalisten suhteiden vapaus), valtion sisällä tai valtioiden välillä pakkomuutto, paluumuutto ja pakkomuuton aiheuttaneen konfliktin ratkaisu. Lisäksi he tarkastelivat mm. iän ja sukupuolen vaikutusta. (Porter & Haslam 2005.)

Porterin ja Haslamin tutkimuksessa todettiin, että pitkäaikainen laitospaissa olosuhteissa asuminen oli yhteydessä huonompaan pärjäämiseen ja todennäköisempiin mielenterveyden ongelmiin. Materiaalisesti vakaat olosuhteet, hyvät mahdollisuudet taloudelliseen toimintaan ja pysyvä asunto vaikuttivat huomattavan positiivisesti mielenterveyteen. Porterin ja Haslamin mukaan pakolaisten ongelmat eivät välttämättä ole sodan ja pakkomuuton väistämätön posttraumaattinen seuraus, vaan pakolaisten sopeutumista voidaan huomattavasti parantaa materiaalisella tuella. Oman valtion sisäisillä pakolaisilla todettiin olevan huonompi mielenterveys kuin valtiosta toiseen pakkomuuttaneilla. Myös iän ja sukupuolen todettiin olleen yhteydessä pakkomuuton jälkeiseen pärjäämiseen. Naisilla tulokset olivat jonkin verran huonompia kuin miehillä. Samoin lapset ja nuoret pärjäsivät paremmin kuin iäkkäämmät henkilöt. (Porter & Haslam 2005.) Kate E. Murray ym. tarkastelivat tutkimuksessaan sosiaalisten ja yhteisöllisten tekijöiden merkitystä pakolaisten sopeutumiseen. He totesivat pakolaisten pärjäävän paremmin, mikäli he pystyvät kiinnittymään sosiaaliseen yhteisöön. Heidän tutkimuksensa mukaan psykoterapian keinoista pakolaisten kohdalla parhaimpia tuloksia tuottavat perinteisten keinojen sijaan yhteisöllisyyttä ja yhteisöön kiinnittymistä edesauttavat keinot. (Murray et al. 2010.)

Aiemmalle tutkimuskirjallisuudelle pakolaisuuden ja pakkomuuton vaikutuksista on leimallista se, että näiden vaikutusten tutkiminen on käytännön syistä vaikeaa. Pakolaispopulaatiot voivat olla maantieteellisistä, kielellisistä ja kulttuurisista syistä tutkijoiden ulottumattomissa. Lisäksi useimmiten humanitaarinen apu on kriisitilanteissa ykkösprioriteetti tieteellisen tutkimukseen verrattuna. Tutkimus tapaa olla kuvailevaa ja metodologian suhteen joudutaan tekemään kompromisseja. Ongelma on myös huono yleistettävyys. (Porter & Haslam 2005.)

Tutkimusmetodien kannalta ajateltuna Karjalan evakoiden tapaus on ainutlaatuinen, koska käytettävissä on kattava rekisteriaineisto. Lisäksi pakkomuuton kohteeksi joutunut väestö on vertailukelpoinen muun väestön kanssa, jolloin päästään tutkimaan nimenomaan pakkomuuton vaikutuksia. Yleistettävyys muihin tapauksiin tulee tässäkin tilanteessa ongelmalliseksi, koska kyseessä on vain yksi tietty historiallinen tapaus. Pakkomuuton, kuten myös muunkin tyyppisen muuttoliikkeen, mahdolliset vaikutusmekanismit ovat kompleksisia. Niitä kaikkia ei luonnollisestikaan pystytä tutkimuksen avulla kartoittamaan. Aiemmassa tutkimuksessa on kuitenkin pystytty nimeämään tekijöitä, joilla on todettu olevana vaikutusta pakkomuuton kokeneiden ihmisten sopeutumiseen.

Karjalasta lähteneitä evakoita koskevan aiemman tutkimuksen perusteella voidaan olettaa, että he ovat pärjänneet pakkomuuton jälkeen varsin hyvin. Matti Sarvimäen (2005) tutkimuksessa todettiin heidän joissain suhteissa menestyneen jopa paremmin kuin muut suomalaiset. Jos näin on, voidaan ajatella Karjalan evakoiden uudelleenassuttamiseen tähdänneen politiikan olleen ainakin jossain mielessä onnistunutta. Näin ollen Karjalan evakoiden tapausta tarkasteltaessa on oleellista tarkastella sitä, minkälaiset tekijät heidän hyvään pärjäämiseensä ovat vaikuttaneet. Karjalan evakoiden koko uudelleenassuttamisprosessi on Suomessa hyvin dokumentoitu, minkä ansiosta päästään käsiksi ainakin osaan heidän sopeutumiseensa mahdollisesti vaikuttaneista tekijöistä. On siis mahdollista kartoittaa, miten tunnetut evakoiden assuttamiseen liittyvät tekijät suhteutuvat aiemmassa kansainvälisessä pakolaistutkimuksessa havaittuihin pakkomuuton jälkeistä pärjäämistä selittäviin tekijöihin. Pakkomuuton jälkeiseen sopeutumiseen vaikuttavien tekijöiden tutkiminen voi myös tarjota yleisellä tasolla tietoa siitä,

millaisia asioita mahdollisten uudelleenasettamisten yhteydessä tulisi tulevaisuudessa ottaa huomioon.

2 MENETELMÄT

2.1 TUTKIMUSASETELMA

Tutkimuskysymys on: Eroaako evakkoon joutuneiden karjalaisten sosioekonominen asema muiden suomalaisten sosioekonomisesta asemasta? Käytettävä aineisto on rekisteriaineisto, tarkemmin sanottuna vuoden 1950 väestölaskennan otosaineisto. Sosioekonomista asemaa kuvaavina tekijöinä käytetään ammattiasemaa ja koulutusta useilta eri vuosilta, alkaen jo ennen evakkoon lähtöä ja jatkuen aina vuoteen 1980 saakka. Ammattiaseman ja koulutuksen lisäksi otetaan huomioon ikä ja sukupuoli. Tarkoituksena on siis vertailla sitä, millä tavalla luovutetun Karjalan alueelta evakkoon lähteneiden suomalaisten ja muiden suomalaisten koulutustasot ja ammattiasemat suhteutuvat toisiinsa, ja millä tavalla ajan kuluminen vaikuttaa niissä esiintyviin eroihin ja yhtäläisyyksiin.

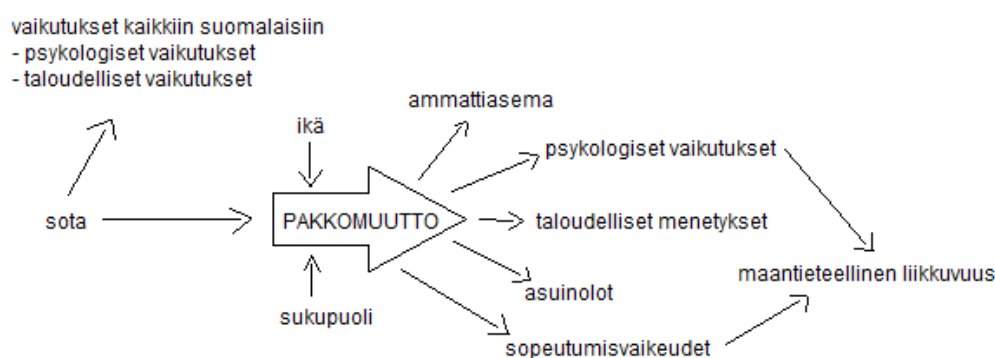
Koska tutkimusasetelma perustuu nimenomaan Karjalan evakoiden ja muiden suomalaisten keskinäiseen vertailuun, on tässä vaiheessa todettava, että Karjalan ja karjalaisuuden käsitteet ovat jonkin verran ongelmalliset. Ensimmäinen kysymys herää jo Karjalan alueen määrittelystä. (Paukkunen 1989, 14). Alueellinen kysymys ei sinänsä ole tämän tutkimuksen kannalta kovin oleellinen, koska Karjalan alueen evakot ovat joka tapauksessa selvärajainen ihmisryhmä. On kuitenkin hyvä huomata, että itse Karjala ei ole maantieteellisiltä rajoiltaan yksiselitteinen ja että siihen kuuluu osia niin nykyisen Suomen alueelta kuin Venäjälle luovutetultakin alueelta. Toinen huomionarvoinen seikka liittyy Karjalan alueen väestöön, joka Leo Paukkusen mukaan ei ole väestörakenteen, kielen, kulttuurin tai uskonnon osalta kovin yhtenäinen. Paukkusen huomautus herättää kysymyksen, onko karjalaisen väestön tutkiminen yhtenä yhtenäisenä väestönosana välttämättä järkevää. Tämän tutkimuksen painopiste ei kuitenkaan ole karjalaisessa väestössä sinänsä. Karjalan tai karjalaisen väestön sijaan kiinnostuksen kohteena on nimenomaan se, kuinka pakkomuuton kohteeksi joutuneet suomalaiset vertautuvat niihin suomalaisiin, jotka eivät ole joutuneet pakkomuuton kohteeksi. Kyse on siis varsin ainutkertaisesti juuri tätä väestönosaa koskettaneen tapahtuman vaikutuksista. Toki myös mm. Petsamon, Sallan ja Kuusamon seuduilta joutui sotien jälkeen lähtemään ihmisiä

evakkoon, mutta ylivoimaisesti suurin osa on kuitenkin Karjalan alueelta lähteneitä (Paukkunen 1989, 322).

Seuraavaksi kuvaillaan tarkemmin tämän tutkielman tutkimusasetelmaa.

Kuviossa 2 on kuvattuna useita sodan ja pakkomuuton oletettuja vaikutuksia. Nuolikuviot kuvaavat sitä, millaisissa suhteissa ne mahdollisesti ovat toisiinsa ja mitkä tekijät näihin suhteisiin voivat vaikuttaa. Kaikkia kuvattuja vaikutuksia ja tekijöitä ei tietenkään voi rekisteriaineistoa käytettäessä tutkia tai ottaa huomioon, mutta ne ovat tärkeitä tutkimusasetelman ymmärrettävyyden kannalta.

Kuvio 2. Sodan ja pakkomuuton vaikutukset.

Kuviosta 2 voidaan tulkita, että sodat ovat vaikuttaneet kaikkiin niiden aikaan eläneisiin suomalaisiin jollakin tavalla. Kokemuksena sota on traumaattinen ja sillä on monenlaisia psykologisia vaikutuksia. Se voi esimerkiksi altistaa posttraumaattiselle stressioireyhtymälle. Muista sotaan liittyvistä kaikkia suomalaisia koskevista vaikutuksista on kuviossa mainittu toisena esimerkkinä taloudelliset tekijät, joihin sodilla oli oma vaikutuksensa niin yksilöllisellä kuin yhteiskunnankin tasolla. Kaikille yhteisten vaikutusten lisäksi joidenkin ihmisten kohdalla sota aiheutti myös pakkomuuton, jonka seurauksia tässä tutkielmassa on tarkoitus tarkastella.

Kuviossa 2 näkyvät ikä ja sukupuoli mahdollisina pakkomuuton vaikutuksia sekoittavina tekijöinä. Aiempien tutkimusten valossa on perusteltua olettaa, että ainakin jotkin pakkomuuton vaikutuksista voivat olla erilaisia eri sukupuolilla ja eri ikäisillä henkilöillä. Muun muassa Matti Sarvimäen (2009) tutkimuksessa havaittiin, että vaikka evakkomiesten taloudellinen tilanne oli lopulta jopa parempi muihin suomalaisiin miehiin verrattuna, naisten kohdalla vastaavaa eroa ei löytynyt. Samansuuntaisia tuloksia on löydetty myös kansainvälisistä pakolaisuutta käsittelevistä tutkimuksista. Esimerkiksi Porterin ja Haslamin (2005) tutkimuksessa todettiin naisten pärjänneen jonkin verran miehiä huonommin. Heidän tutkimuksensa perusteella näyttää myös siltä, että eri ikäisillä ihmisillä pakkomuuton vaikutukset ovat erilaiset. Karkeasti sanottuna mitä vanhempana henkilö on joutunut pakkomuuton kohteeksi, sitä huonommin hän on keskimäärin sopeutunut.

Kuviosta 2 nähtäviä pakkomuuton välittömiä vaikutuksia ovat muiden muassa vaikutukset asuinoloihin sekä taloudelliset menetykset. Evakoiden uudelleenasuttamiseen ja taloudellisiin avustuksiin liittyvistä asioista onkin saatavilla paljon tietoa, jota on käsitelty aiemmin tässä tutkielmassa siirtokarjalaisten uudelleenasuttamista koskevan kappaleen yhteydessä. Pakkomuuton kohteeksi joutumisen pitkäaikaisia vaikutuksia tarkasteltaessa on otettava huomioon, miten esimerkiksi taloudelliset olosuhteet kehittyvät pakkomuuton kohteeksi joutuneilla henkilöillä sen jälkeen, kun pakkomuutto ei enää akuutisti vaikuta tilanteeseen.

Sodan psykologisten vaikutusten lisäksi myös pakkomuutolla itsellään on erillisiä psykologisia vaikutuksia. Se voi aiheuttaa sopeutumisvaikeuksia ja kokemuksia juurettomuudesta. Aiemman tutkimuskirjallisuuden perusteella pakkomuuton psykologiset vaikutukset ovat dramaattisia ja se lisää riskiä mielenterveyden ongelmiin. Nämä vaikutukset eivät sinänsä kuulu tämän tutkimuksen painopistealueelle, eikä niihin olekaan mahdollista päästä käsiksi käytössä olevan aineiston avulla. On kuitenkin oletettavaa, että nimenomaan pakkomuuton psykologiset vaikutukset toimivat osaltaan välittävinä tekijöinä moniin muihin asioihin, kuten esimerkiksi ammattiasemaan, koulutukseen ja taloudelliseen tilanteeseen.

Ammattiasemaan pakkomuutolla on joidenkin ihmisten kohdalla ollut oma suora vaikutuksensa myös sikäli, että joidenkin ammattien harjoittajat joutuivat pakkomuuton vuoksi luopumaan elinkeinostaan. Kiinnostava kysymys onkin, onko pakkomuutolla ja ammattiasemalla yhteys myös myöhemmässä vaiheessa ja millainen tämä yhteys mahdollisesti on. Jo aiemmin käsitellyssä Matti Sarvimäen tutkimuksessa todettiin pakkomuuton lisänneen maantieteellistä ja ammatillista liikkuvuutta. Hänen ajatuksensa on, että evakkoon joutuminen aiheutti ihmisissä tietynlaista irtolaisuutta ja juurettomuutta. Näin ollen pakkomuutto tavallaan edesauttoi hänen havaitsemaansa evakkomiesten taloudellisen tilanteen paranemista, koska pakkomuuton kohteeksi joutuneet ihmiset pystyivät paremmin lunastamaan ne toimeentuloon liittyvät mahdollisuudet, jotka kenties muuten olisivat jääneet käyttämättä. He pystyivät esimerkiksi helpommin muuttamaan paremman työtilanteen perässä kauaskin. Muiden suomalaisten kohdalla muuttaminen ei ollut yhtä suosittu vaihtoehto, mahdollisesti esimerkiksi siitä syystä, että he eivät halunneet muuttaa pois kotipaikkakunnaltaan. (Sarvimäki 2009.)

Eräs tämän tutkimusasetelman ongelmista liittyikin juuri Sarvimäen esittämään ajatukseen pakkomuuton psykologisista vaikutuksista taloudellisten vaikutusten välittäjänä. Yhtenä tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella rekisteriaineiston avulla sitä, kuinka hyvin Karjalan evakoiden asuttaminen ja sopeutuminen on onnistunut. Tuskin voidaan kuitenkaan ajatella, että evakoiden kokemaa irrallisuuden ja juurettomuuden tunne olisi millään tavalla positiivinen asia, vaikka se välillisesti johtaisikin parempaan taloudelliseen tilanteeseen. Toisaalta tämä seikka ei suoranaisesti liity itse asutusohjelman ja siihen liittyvien tukitoimien onnistumiseen, vaan on kenties evakkoon joutumisen itsenäinen ja väistämätönkin seuraus.

Joka tapauksessa rekisteriaineiston luonteeseen kuuluu, että sen avulla päästään käsiksi vain pieneen viipaleeseen kaikista pakkomuuton mahdollisista vaikutuksista. On siis syytä ottaa huomioon, että vaikka sopeutuminen tilanteeseen näyttäisi tilastojen valossa sujuneen hyvin, tämä ei kuitenkaan valaise pakkomuuton kohteeksi joutuneiden ihmisten omaa henkilökohtaista kokemusta asiasta. On myös aivan mahdollista ja luultavaakin, että sopeutuminen on helpompaa ja nopeampaa tietyillä elämänalueilla, esimerkiksi ammatin ja työnteon alueilla, mutta hankalampaa yksityisemmillä elämänalueilla. Tällaisia voivat olla

esimerkiksi sosiaaliset suhteet. Näistä ongelmista huolimatta rekisteriaineistolla on myös huomattavia etuja sen kattavuuden ja edustavuuden takia. Kansainvälisesti vertailtuna Suomen väestötietojärjestelmä on huippuluokkaa ja väestökirjanpito ylipäättään koko maailman vanhimpia. Suomen sodat ja niiden seurauksena tapahtuneet pakkomuutot muodostavat ikään kuin luonnollisen kokeen, jonka tarkasteluun rekisteriaineisto tarjoaa jopa maailmanlaajuisesti ajateltuna ainutlaatuisen tilaisuuden. Pakolaisuuden tutkimuksessa ylipäättään kohdataan usein metodologiaan liittyviä haasteita, mistä syystä on erityisesti perusteltua hyödyntää rekisteriaineistoa nimenomaan tätä aihepiiriä koskevassa tarkastelussa.

2.2 AINEISTO JA MUUTTUJAT

Tutkielman aineistona käytetään Tilastokeskuksen vuoden 1950 väestölaskennan otosaineistoa. Aineistosta löytyy tietoja vuoden 1950 väestönlaskennasta sekä väestönlaskentojen pitkittäistiedostosta vuosilta 1970–1995 aina viiden vuoden välein. Väestönlaskentojen pitkittäistiedosto on kokonaisaineisto, jonka tietoja on liitetty vuoden 1950 väestönlaskennan tietoihin. Näin on saatu muodostettua toinen pitkittäisaineisto, jota tässäkin tutkielmassa hyödynnetään.

Pitkittäisaineisto on muodostettu Tilastokeskuksessa vuonna 1997. Vuoden 1950 väestönlaskennassa oli tallennettu täydelliset nimi- ja syntymäaikatiedot, joiden perusteella otokseen kuuluville henkilöille on voitu määrittää henkilötunnus. Henkilötunnuksen perusteella tietoja on sitten pystytty liittämään muihin aineistoihin. (Tilastokeskus 1997, 3). Pitkittäisaineistoon kuuluvan otoksen poiminta on suoritettu ottamalla joka kymmenes vuoden 1950 väestönlaskennan ruokakuntalomakkeet sisältäneistä kansioista. Kansiot olivat läänien mukaisessa järjestyksessä, kunkin läänin kuntien mukaan aakkostettuna. Poimittuja kansioita oli 729 kappaletta, ja niiden sisältämillä ruokakuntakohtaisilla lomakkeilla oli yhteensä 411 629 henkilön tiedot. Otos käsittää 10,3 % laskennan perusjoukosta. (Tilastokeskus 1997, 7.)

Otosaineistoa voidaan pitää kohtuullisen luotettavana. Tilastokeskuksen arvion mukaan otoksen jakaumat vastaavat pääasiassa hyvin perusjoukon vastaavia

jakaumia. Pitkittäisaineiston muodostamisessa on voitu hyödyntää parempaa teknologiaa kuin alkuperäisen aineiston keruun aikaan. Aineiston käsittelyssä on hyödynnetty tallennusohjelmia ja koneellista laskentaa, kun taas 1950-luvulla lomakkeet laskettiin ja merkittiin käsin. NykYTEKNIKAN avulla otosaineistosta on löydetty jonkin verran ristiriitaisia tietoja. Ne on pääsääntöisesti jätetty koskemattomiksi, ellei ole pystytty varmistamaan, mikä tiedoista on oikea. (Tilastokeskus 1997, 10.)

Aineistosta on saatavilla tietoja muun muassa henkilöiden asuinpaikasta, siviilisäädystä, asumismuodosta sekä ammattiasemasta ja koulutuksesta. Tietoja löytyy esimerkiksi myös asuntokuntien henkilörakenteesta ja asunnon varustelutasosta. (Tilastokeskus 1997, 16.) Tässä tutkielmassa hyödynnettäviä tietoja ovat asuinpaikka, syntymäaika ja sukupuoli sekä koulutustasoa ja ammatillista asemaa kuvaavat tiedot eri vuosilta. Käytettäviä muuttujia sekä muuttujamuunnoksia kuvaillaan tarkemmin myöhemmin tässä kappaleessa.

Jotta päästäisiin vertailemaan Karjalan evakkoja ja muita suomalaisia, on aineistosta rajattu pois henkilöt, jotka ovat syntyneet vuoden 1939 jälkeen tai joilta puuttuu tieto kotipaikkakunnasta vuodelta 1939. Tällaisia henkilöitä on 25 % koko aineistosta eli 103 505 kappaletta. Rajauksen jälkeen aineiston koko on 308 122 henkilöä. Kotipaikkakuntatiedon perusteella henkilöt on jaettu niihin, jotka ovat ilmoittaneet vuoden 1939 asuinläänikseen luovutetun Karjalan alueen ("evakot") sekä muihin suomalaisiin ("muut").

Evakkoja aineistossa on 33 243 eli vähän yli 10 % ja muita suomalaisia 274 879. Suomen väkiluku vuonna 1939 oli vähän alle 3,7 miljoonaa (Suomen virallinen tilasto 2006), joten tässä tutkimuksessa käytettävä 308 122 henkilön otos on noin 8,3 % koko silloisesta väestöstä. Evakkojen määrän suhde muiden suomalaisten määrään vastaavat toisiaan aineistossa ja koko Suomen väestössä. Myös sukupuolten jakauma on aineistossa samanlainen evakoilla ja muilla suomalaisilla. Kummassakin ryhmässä on naisia jonkin verran enemmän kuin miehiä. Näiden tietojen perusteella aineiston otos näyttäisi edustavan koko Suomen väestöä.

Tutkielmassa käytetään taustamuuttujina ikää ja sukupuolta. Muiksi tarkasteltaviksi muuttujiksi on valittu koulutustaso vuosina 1950, 1970 ja 1980 sekä ammattiasema vuosina 1939, 1950, 1970 ja 1980. Tietoja tarkastellaan useilta eri vuosilta, jotta

saataisiin kuva evakkouden pitkäaikaisista vaikutuksista. Ensimmäiseltä vuodelta eli vuodelta 1939 ei ole saatavilla tietoa koulutustasosta, joten on tyydyttävä tietoon ammattiasemasta. Ammattiasematiedonkin perusteella voidaan saada jonkinlaista osviittaa evakoiden ja muiden suomalaisten vertailtavuudesta ennen evakkoon lähtemistä.

Vuoden 1939 jälkeen aineistossa seuraavat tiedot ovat vuodelta 1950, joten se on luonnollinen valinta toiseksi tarkasteltavaksi vuodeksi. Koska aineistossa ei ole tietoja 1950–1970 väliseltä ajalta, on kolmanneksi tarkasteltavaksi vuodeksi valittava 1970. Neljänneksi tarkasteltavaksi vuodeksi on valittu 1980, jotta saataisiin riittävästi etäisyyttä vuoteen 1970. Tätä myöhempiä tietoja ei ole enää sisällytetty, koska vuonna 1980 nuorimmatkin tarkasteltavat henkilöt ovat jo yli 40-vuotiaita ja heidän ammatillisen asemansa ja koulutustasonsa voi katsoa vakiintuneen.

Sekä ammattiasemaa että koulutustasoa kuvaavia luokituksia on karkeistettu tulkittavuuden helpottamiseksi. Vuoden 1939 osalta ammattiasemaluokitusta on muunneltu siten, että yksinäisyrittäjät ja yrityksen johtajat on yhdistetty ”yrittäjä”-luokkaan, toimihenkilöt sekä työntekijät on säilytetty omina luokkinaan, toimihenkilöiden avustavat perheenjäsenet ja työntekijöiden avustavat perheenjäsenet on yhdistetty ”avustava perheenjäsen” -luokkaan ja ammatissa toimimattomat on jätetty omaksi ”ammatiton”-luokakseen.

Vuoden 1950 ammattiasemaluokituksista on niin ikään tehty viisiportainen. ”Yrittäjä”-luokkaan on yhdistetty yrittäjät, työnantajat ja yrityksen johtajat. ”Toimihenkilö”- ja ”työntekijä” -luokat on säilytetty sellaisinaan. ”Avustava perheenjäsen” -luokkaan on yhdistetty toimihenkilön avustavat perheenjäsenet, työntekijän avustavat perheenjäsenet sekä avustavat perheenjäsenet. Itsenäiset ammatittomat on jätetty ”ammatiton”-luokaksi.

Taulukosta 1 nähdään, kuinka vuosien 1970–1980 yksityiskohtaista ammattiluokitusta on niin ikään karkeistettu samankaltaiseksi kuin vuosien 1939 ja 1950 osalta. Toimihenkilöistä on kuitenkin eroteltu ylemmät ja alemmat toimihenkilöt omiksi luokikseen. Muut-luokassa eläkeläisten luokkaan on yhdistetty marginaaliset luokat ”koululaiset ja opiskelijat”, ”ammatissa toimivat, joiden ammattiasema tuntematon” sekä ”sosioekonominen asema tuntematon”.

Taulukko 1. Ammattiluokitusmuuttujan karkeistus vuosien 1970 ja 1980 osalta

työnantajat	yrittäjät
maataloustyönantajat	
muut työnantajat	
yksinäisyrittäjät	
maatalousyksinäisyrittäjät	
muut yksinäisyrittäjät	
ylemmät toimihenkilöt	ylemmät toimihenkilöt
johtotehtävissä toimivat	
julkisyhteisöissä toimivat	
muissa yhteisöissä toimivat	
valmistelu-, esittely-, tutkimus-	
ja suunnittelutehtävissä toimivat	
opetustehtävissä toimivat	
muut ylemmät toimihenkilöt	
alemmat toimihenkilöt	alemmat toimihenkilöt
esimiestehtävissä toimivat	
julkisyhteisöissä toimivat	
muissa yhteisöissä toimivat	
itsenäistä tai monipuolista	
toimisto- ja myyntityötä tekevät	
epäitsenäistä tai rutiininomaista	
toimisto- ja myyntityötä tekevät	
muut alemmat toimihenkilöt	
työntekijät	työntekijät
maa- ja metsätalous- sekä	
kalatalousalan työntekijät	
teollisuustyöntekijät	
muut tuotantotyöntekijät	
jakelu- ja palvelutyöntekijät	
eläkeläiset	eläkeläiset
opiskelijat ja koululaiset	muut
ammattissa toimivat, joiden	
ammatti tuntematon	
sosioekonominen asema	
tuntematon	

Vuoden 1950 koulutustasoa kuvaileva muuttujan luokitus on säilytetty samana kuin aineiston alkuperäinen kolmiportainen luokitus. Tässä luokituksessa korkein mahdollinen koulutustaso on ylioppilastutkinto.

Aineistossa on käytetty vuosien 1970 ja 1980 koulutusmuuttujien luokitteluissa Tilastokeskuksen vuoden 1988 koulutusluokitusta, jossa on yksityiskohtaisesti eroteltu koulutustason lisäksi koulutusalat. Tätä analyysia varten koulutusta kuvaavaa muuttujaa on yksinkertaistettu siten, että tiedot koulutusaloista on jätetty pois ja keskitytään ainoastaan koulutustasoon. Koulutustaso on jaettu kolmeen luokkaan, jotka ovat ”perusaste”, ”keskiaste” sekä ”korkea-aste”. Perusasteen koulutukseen kuuluvat ne, jotka ovat suorittaneet enintään peruskoulun ala- tai yläasteen, kansakoulun, kansalaiskoulun, keskikoulun tai vastaavan. Keskiasteen koulutus tarkoittaa lukiota tai peruskoulupohjaista ammatillista koulutusta. Korkea-asteen koulutukseen kuuluvat kaikki keskiastetta korkeammat koulutukset eli ammattikorkeakoulut ja yliopistot. (Tilastokeskus 1989.)

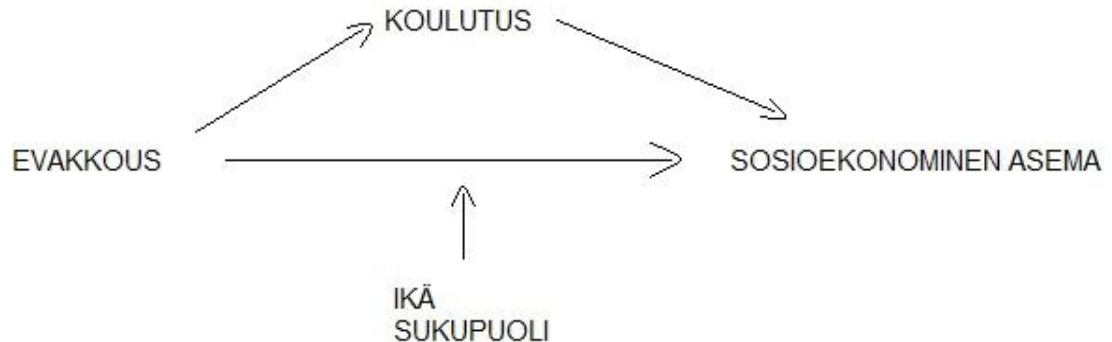
2.3 MALLINTAMINEN

Tässä kappaleessa kuvaillaan tarkemmin aineiston analysointiin käytettäviä menetelmiä ja regressiomallia. Pääasialliseksi menetelmäksi on valittu logistinen regressioanalyysi. Lisäksi aineistoa kuvaillaan jakaumataulukoiden avulla. Kaikki tässä tutkielmassa esitettävät tilastolliset analyysit on tehty Stata-ohjelmalla.

Logistinen regressioanalyysi on tavallisen regressioanalyysin erityistyyppi, jossa selitettävä muuttuja voi saada ainoastaan kaksi arvoa. Logistisen regression tulokset raportoidaan odds ratio -kertoimina. Odds ratio eli ristitulosuhde tai vetosuhde kuvaa jonkin tapahtuman todennäköisyyden suhdetta siihen todennäköisyyteen, että kyseistä tapahtumaa ei tapahdu. Jos jonkin tapahtuman todennäköisyys on p , odds kyseisen tapahtuman puolesta on $p/(1-p)$ ja odds kyseistä tapahtumaa vastaan on $(1-p)/p$, jolloin odds ratio on näiden kahden suhde.

Tässä analyysissä logistisen regression vasteena on evakkous, jota merkitään "1" ja ei-evakkous, jota merkitään "0". Selittävinä muuttujina ovat ikä, koulutustaso ja sosioekonominen asema. Logistinen regressio on valittu analyysimenetelmäksi ja evakkous siinä käytettäväksi vasteeksi teknisistä syistä. Vaihtoehtona olisi hyödyntää multinomiaalista logistista regressiomallia, jossa evakkoutta käytettäisiin selittävänä muuttujana ja muita muuttujia selitettävinä. Logistinen regressiomalli, jossa evakkoutta käytetään dikotomisena vasteena, on kuitenkin helpompi tulkita ymmärrettävästi. Logistisen regressiomallin sisältämä informaatio ei muutu ja on käsiteltävämmässä muodossa multinomiaaliseen logistiseen regressioon verrattuna, vaikka tulkinta eteneekin toiseen suuntaan kuin itse malli. Tulkinallinen tarkoitus ei luonnollisestikaan ole selittää evakkoutta muilla tekijöillä, vaikka evakkous toimiikin käytettävässä regressiomallissa vasteena. Todellisuudessa ajallinen ja siten myös mahdollinen kausaalinen yhteys kulkee toiseen suuntaan kuin mallissa.

Kuvio 3. Regressiomallissa käytettävien muuttujien oletetut yhteydet toisiinsa

Kuviossa 3 nähdään mallinnuksessa käytettävät muuttujat, jotka ovat evakkous, ikä, sukupuoli, koulutustaso sekä sosioekonominen asema. Päällimmäinen ajatus mallinnuksessa on tarkastella evakkouden yhteyttä henkilön sosioekonomiseen asemaan. Vaikutus voi olla osittain suora, mutta sen välittävänä tekijänä toimii myös koulutustaso. Jos evakkoon joutumisella on vaikutusta koulutustasoon, tämä

vaikutus välittynee myös sosioekonomiseen asemaan, koska koulutustaso ja sosioekonominen asema ovat yhteydessä toisiinsa.

Taustatekijät kuten ikä ja sukupuoli voivat vaikuttaa siihen, millainen yhteys evakkouden ja sosioekonomisen aseman välillä mahdollisesti on. Esimerkiksi evakkoon lähtemisen suorat taloudelliset vaikutukset lienevät eri ikäisillä erilaiset, koska vanhemmat henkilöt ovat jo ehtineet kerryttää omaisuutta eri lailla kuin nuoremmat. Välilliset taloudelliset ja myös sosioekonomiset vaikutukset ovat myös todennäköisesti erilaiset esimerkiksi siinä mielessä, että nuoremmille henkilöille uudelleen kouluttautuminen voi olla luontevampaa kuin vanhemmille ja uuden elinkeinon löytäminen helpompaa, kun elämä ei ole alun perinkään ollut yhtä vakiintunutta.

3 ANALYYSI

3.1 KUVAILEVAT TAULUKOT

Tässä luvussa tarkastelun kohteena ovat ikä, sukupuoli, alueellinen jakautuminen sekä ammattiasemat ja koulutustasot. Evakoiden ja muiden suomalaisten suhteutumista toisiinsa näiden tekijöiden osalta tarkastellaan jakaumataulukoiden avulla. Iän, sukupuolen ja asuinalueiden jakautuminen ovat oleellisia taustatekijöitä sen kannalta, missä määrin evakot ja muut suomalaiset ovat vertailukelpoisia keskenään. Tarkoituksena on myös selvittää, minkä ikäisiä evakkoon lähtijät olivat ja mille alueille he jakautuivat evakkoon lähtemisen jälkeen.

Asuinalueiden, ammattiasemien ja koulutustasojen jakaumia tarkastellaan erikseen miehillä ja naisilla sekä erikseen iän mukaan. Aineisto on jaettu iän perusteella kahtia siten, että vuonna 1909 tai sitä ennen syntyneet ovat omana ryhmänään ja vuoden 1909 jälkeen syntyneet ovat omana ryhmänään. Vuonna 1909 tai sitä ennen syntyneet ovat olleet evakkoon lähtiessä 30-vuotiaita tai sitä vanhempia ja vuoden 1909 jälkeen syntyneet alle 30-vuotiaita. Voidaan ajatella, että 30-vuotiaana ihmisen sosioekonominen asema on jo jokseenkin vakiintunut, jolloin evakkoon joutumisella ei ole samalla lailla vaikutusta esimerkiksi koulutuksen muotoutumiseen kuin nuoremmilla. Oletuksena on, että evakkouden mahdolliset vaikutukset ovat eri ikäisillä ihmisillä erilaisia. Nuorella henkilöllä elämä ei ole vielä vakiintunut, jolloin hänelle on kenties helpompaa aloittaa esimerkiksi kouluttautuminen uudella paikkakunnalla. Vanhemmilla henkilöillä on jo ollut olemassa työpaikka ja ammatti, jonka he joutuvat jättämään taakseen ja siirtymään uudelle paikkakunnalle.

Vuonna 1909 tai sitä ennen syntyneiden osalta tarkastelussa ovat ikä ja ammattiasema vuodelta 1939 eli ennen evakkoon lähtöä, asuinlääni, ammattiasema ja koulutus vuodelta 1950 sekä ammattiasema ja koulutus vuodelta 1970. Vuoden 1939 ammattiasema on kiinnostava siltä kannalta, että se kertoo onko evakoiden ja muiden suomalaisten välillä ollut eroa jo mahdollisesti ennen evakkoon lähtöä. Nuoremman ikäryhmän eli vuoden 1909 jälkeen syntyneiden

osalta tarkastelussa ovat asuinlääni, koulutus ja ammattiasema vuodelta 1950 sekä koulutus ja ammattiasema vuosilta 1970 ja 1980.

Taulukko 2. Iän, asuinläänin, ammattiaseman ja koulutuksen jakautuminen evakoiden ja muiden suomalaisten keskuudessa vuonna 1909 tai sitä ennen syntyneillä miehillä ja naisilla vuosina 1939, 1950 ja 1970, %.

	miehet			naiset		
	muut	evakot	yhteensä	muut	evakot	yhteensä
1939						
ikä						
30-39	16,8	17,7	16,9	16,8	17,7	16,9
40-49	11,1	11,1	11,1	12,2	12,6	12,3
50-59	6,8	6,4	6,7	8,5	8,5	8,5
Yli 60	3,4	2,8	3,3	5,5	4,9	5,4
ammattiasema						
yrittäjä	38,4	41,2	38,7	7,6	7,2	7,6
toimihenkilö	11,4	13	11,5	6,7	6,3	6,7
työntekijä	40	36,7	39,6	14,9	11,5	14,5
avustava perheenjäsen	2,1	1,9	2,1	17,1	19,8	17,4
ammatiton	8,2	7,3	8,1	53,6	55,1	53,8
1950						
asuinlääni						
Uusimaa ¹	6,8	10	7,1	6,9	9	7,1
Turun ja Porin lääni	16,2	18,1	16,4	17,1	17,3	17,1
Ahvenanmaa	0,8	0	0,7	0,9	0	0,8
Hämeen lääni	12,6	17,1	13,1	13,2	18,1	13,7
Kymen lääni	7,5	13,6	8,2	7,3	12,7	7,9
Mikkelin lääni	5,6	5,8	5,6	5,1	6,2	5,2
Pohjois-Karjalan lääni	4,5	5,5	4,6	3,9	5,1	4
Kuopion lääni	6,3	6,3	6,3	6	6,1	6
Keski-Suomen lääni	6,4	6,4	5,5	4,7	6,4	4,9
Vaasan lääni	10,8	4,2	10,1	11,1	4	10,3
Oulun lääni	8,4	3,6	7,9	7,3	3,1	6,8
Lapin lääni	4,1	1,1	3,8	3	0,9	2,8
Pääkaupunkiseutu	11	8,3	10,7	13,8	10,9	13,4
ammattiasema						
yrittäjä	40,4	37,9	40,1	21,6	19,9	21,4
toimihenkilö	10,7	11,8	10,8	12,6	14,5	12,8
työntekijä	36,2	36,7	36,2	32,8	33,9	32,9
avustava perheenjäsen	1,6	1,4	1,5	19,1	18,4	19
ammatiton	11,1	12,2	11,2	14	13,3	13,9
koulutus						
kansakoulu	49	58,7	50	46,8	51,3	47,3
keskikoulu	2,7	3,4	2,8	4,7	4,7	4,7
ylioppilas	2,8	2,2	2,7	1,6	1,3	1,6
tuntematon	45,6	35,7	44,5	46,9	42,7	46,4
1970						
ammattiasema						
yrittäjä	7	6,3	6,9	7	6,3	6,9
ylempi toimihenkilö	0,7	0,6	0,7	0,7	0,6	0,7
alempi toimihenkilö	0,9	1,1	0,9	0,9	1,1	0,9
työntekijä	3,7	3,5	3,7	3,7	3,5	3,7
eläkeläinen	28,6	28,9	28,6	28,6	28,9	28,6
muu	0,04	0,02	0,04	0,04	0,02	0,04
puuttuva tieto	59,1	59,6	59,2	59,1	59,6	59,2
koulutus						
perusaste	35,7	34,6	35,6	44	43,2	44
keskiaste	3,4	4,1	3,5	3,3	3,8	3,4
korkea-aste	1,8	1,8	1,8	1,6	1,2	1,5
puuttuva tieto	59,1	59,6	59,2	51,1	51,7	51,2

¹Uudenmaan lääni pääkaupunkiseutu poisluettuna

Taulukosta 2 nähdään, että iän jakaumat vuodelta 1939 ovat melko lailla samankaltaiset evakoiden ja muiden suomalaisten sekä miesten ja naisten keskuudessa. Vanhimpien ikäryhmien edustajia on naisissa enemmän kuin miehissä sekä evakoiden että muiden suomalaisten osalta, mikä selittyy naisten ylipäättään korkeammalla eliniällä. Evakoissa on kummankin sukupuolen keskuudessa jonkin verran enemmän 30–39 -vuotiaita kuin muissa suomalaisissa, kun taas kaikkein vanhimpia eli yli 60-vuotiaita on evakoissa vähemmän. On mahdollista, että kaikkein iäkkäimmät luovutetun Karjalan alueella asuneet eivät ole halunneet tai pystyneet lähtemään evakkoon, tai että he ovat menehtyneet matkalla. Tämä ero on nähtävissä erityisesti miesten kohdalla. Erot ovat kuitenkin pieniä kautta linjan.

Alueellisen jakautumisen tarkastelun osalta on huomattava, että aineistossa ei ole saatavilla eri läänien asukasmäärätietoja vuosien 1939–1950 väliltä. On hyvin mahdollista, että evakkoon lähteneet henkilöt ovat ehtineet jo vaihtaa asuinpaikkaansa vuoteen 1950 mennessä. Vuoden 1950 tiedot eivät siis välttämättä edusta sitä, mihin lääneihin evakot asettuivat asumaan välittömästi evakkoon lähtemisen jälkeen. Evakoiden alueellisesta jakautumisesta heti evakkoon lähtemisen jälkeen on olemassa paljon aiempaa tietoa, jota on käsitelty myös aiemmin tässä tutkielmassa (s. 9, ks. myös Leo Paukkunen: Siirtokarjalaiset nyky-Suomessa).

Vuonna 1939 kymmenisen prosenttia väestöstä asui luovutetun Karjalan alueella, suurin piirtein saman verran kuin Hämeen läänissä, Vaasan läänissä tai pääkaupunkiseudulla. Taulukon 2 alueluokituksessa pääkaupunkiseutuun luetaan kuuluvaksi Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniainen, joita käsitellään erillisinä muusta Uudenmaan läänistä. Lisäksi ulkomaat on yhdistetty pääkaupunkiseutuun. Taulukosta nähdään asutuksen jakaantuminen evakoiden ja muiden suomalaisten keskuudessa sotien jälkeen vuonna 1950. Evakoita on asettunut eniten Uudellemaalle, Turun ja Porin lääniin sekä Hämeen ja Kymen lääneihin. Oulun, Lapin ja Vaasan lääneissä heitä suhteessa vähiten muihin suomalaisiin verrattuna, Ahvenanmaalla ei yhtään. Vaasan ja Ahvenanmaan tilanne johtuu luultavasti ruotsinkielisten suuremmasta osuudesta kyseisissä lääneissä. Lapin läänin osalta on sanottava, että luovutettua Petsamon aluetta ei ole vuoden 1939 alueluokituksissa käsitelty erillisenä, vaan sen asukkaat on sijoitettu Lapin lääniin.

Osa Lapin läänin asukkaista vuonna 1950 on siis todennäköisesti Petsamon alueen evakoita.

Myöhemmän vertailun kannalta on mielenkiintoista, missä määrin muiden suomalaisten ja evakoiden ammattiasemat ovat vastanneet toisiaan ennen evakkoon lähtöä. Taulukosta 2 nähdään, että erot vuoden 1939 ammattiasemissa ovat varsin pieniä. Miesten osalta näyttää siltä, että evakoiden keskuudessa oli enemmän yrittäjiä kuin muiden suomalaisten keskuudessa, mikä selittynee luovutetun Karjalan alueen maatalousvaltaisuudella. Miespuolisissa evakoissa näyttää olleen myös toimihenkilöitä aavistuksen enemmän ja vastaavasti työntekijöitä vähemmän kuin muissa miehissä. Naisten osalta eroja näyttäisi vuoden 1939 ammattiasemissa olevan vähemmän kuin miehillä. Evakkonaisten keskuudessa avustavia perheenjäseniä on enemmän ja työntekijöitä vähemmän kuin muiden naisten keskuudessa. On mahdollista, että nämä avustavat perheenjäsenet ovat olleet maatilallisten miesten puolisoita.

Erona vuoteen 1939, vuonna 1950 evakkomiehissä onkin vähemmän yrittäjiä kuin muissa miehissä. Toimihenkilöitä on edelleen evakkomiehissä aavistuksen verran enemmän, mutta muiden ammattiasemien osalta jakaumat ovat koko lailla samankaltaiset. Samoin kuin miehissä, myös evakkonaisissa näyttäisi olevan toimihenkilöitä enemmän kuin muissa naisissa. Vuoden 1970 osalta kaikissa ryhmissä on puuttuvia tietoja paljon. On luultavaa, että puuttuvat tiedot ovat suurimmaksi osaksi menehtyneitä. Yleisin ammattiasema on eläkeläinen. Muiden ammattiasemien edustajia on jäljellä enää vähän, mutta niiden jakaumat näyttävät olevan samankaltaiset evakkomiehillä ja muilla miehillä sekä evakkonaisilla ja muilla naisilla.

Valitettavasti koulutustasoa kuvaavaa muuttujaa vuodelta 1939 ei ole tässä aineistossa saatavilla, joten yli 30-vuotiaana evakkoon lähteneiden koulutustasoa ennen evakkoon lähtemistä ei pystytäkään tarkastelemaan. Koulutustaso kuitenkin selittää osittain ammattiasemaa. Tästä syystä voidaan olettaa, että erot ja yhtäläisyydet evakoiden ja muiden suomalaisten vuoden 1939 koulutustasoissa olisivat samansuuntaiset kuin vuoden 1939 ammattiasemissa.

Vuoden 1950 koulutustasoista nähdään, että evakkomiehissä on enemmän kansakoulun tai keskikoulun käyneitä kuin muissa miehissä, ylioppilaita sen sijaan

on muissa miehissä aavistuksen verran enemmän. Naisten osalta evakoissa on niin ikään enemmän kansakoulun käyneitä kuin muissa. Sekä miesten että naisten kohdalla puuttuvia tietoja on evakoilla vähemmän kuin muilla suomalaisilla. Ainakin naisten osalta ero kansakoulun käyneiden osuudessa voi johtua tästä, koska muiden koulutustasojen jakaumat ovat kokolailla samat. Voi olla, että osalla kansakoulun käyneistä ei-evakkonaisista koulutustaso on aineistossa tuntematon. Miesten kohdalla ero puuttuvien koulutustietojen määrässä on vielä suurempi kuin naisilla. Vuoden 1970 koulutustasoissa eroja ei juurikaan ole nähtävissä kummallakaan sukupuolella.

Seuraavassa taulukossa tarkastellaan iän, asuinpaikan, ammattiaseman sekä koulutuksen jakautumista vuoden 1909 jälkeen syntyneiden eli evakkoon lähtiessä alle 30-vuotiaiden keskuudessa. Vuoden 1950 osalta kaikkein nuorin ikäryhmä on jätetty pois, koska he olisivat vasta 10–19 -vuotiaita. Vuoden 1950 jakaumissa ovat siis mukana ainoastaan vuoden 1930 jälkeen syntyneet, eli sellaiset jotka vuonna 1950 olivat vähintään 20-vuotiaita.

Taulukko 3. Iän, asuinläänin, ammattiaseman ja koulutuksen jakautuminen evakoiden ja muiden suomalaisten keskuudessa vuoden 1909 jälkeen syntyneillä miehillä ja naisilla vuosina 1939, 1950 ja 1970, %.

	miehet			naiset		
	muut	evakot	yhteensä	muut	evakot	yhteensä
1939						
ikä						
Alle 10	22,4	22,1	22,4	19,1	18,6	19
10-19	21,6	22,3	21,6	20	20	20
20-29	18	17,7	18	19,1	17,7	18
1950						
asuinlääni						
Uusimaa ²	6	8,5	6,3	6,4	8,1	6,6
Turun ja Porin lääni	15,3	17,6	15,6	16	17,6	16,2
Ahvenanmaa	0,7	0,01	0,7	0,7	0,03	0,6
Hämeen lääni	11,4	17,8	12,1	12,3	17,6	12,9
Kymen lääni	6,9	11,3	1,4	7,1	12,1	7,6
Mikkelin lääni	5,3	5,7	5,4	5,1	5,8	5,2
Pohjois-Karjalan lääni	5,3	5,9	5,4	4,8	5,6	4,8
Kuopion lääni	6,7	6,5	6,7	6,4	6,4	6,4
Keski-Suomen lääni	5,7	7,6	5,9	5,3	7,4	5,5
Vaasan lääni	12,4	4,5	11,6	11,9	4,5	11,1
Oulun lääni	10,6	4,1	9,9	9,6	4,1	9
Lapin lääni	5	1,6	4,7	4,6	1,3	44,2
Pääkaupunkiseutu	8,6	9,1	8,6	10	9,7	9,9
ammattiasema³						
yrittäjä	20,3	15,2	19,8	10,4	9	10,2
toimihenkilö	13,4	15,9	13,6	22,2	25,3	22,6
työntekijä	51,7	51,1	51,7	40,5	43,5	40,8
avustava perheenjäsen	11,2	13,5	11,4	24,3	19,5	23,8
ammatiton	3,4	4,3	3,5	2,7	2,8	2,7
koulutus⁴						
kansakoulu	77,1	81,4	77,6	75,6	79,1	76
keskikoulu	4,2	5	4,3	7,6	8,1	7,7
ylioppilas	4,6	4,4	4,6	4,2	3,7	4,1
tuntematon	14	9,6	13,5	12,6	9,1	12,3

²Uudenmaan lääni pääkaupunkiseutu pois luettuna

³Ainoastaan ennen vuotta 1930 syntyneet

⁴Ainoastaan ennen vuotta 1930 syntyneet

taulukko 3 jatkuu seuraavalle sivulle

taulukko 3 jatkuu edelliseltä sivulta

	miehet			naiset		
	muut	evakot	yhteensä	muut	evakot	yhteensä
1970						
ammattiasema						
yrittäjä	20,8	16,1	20,3	20,7	16,1	20,2
ylempi toimihenkilö	7,1	8,6	7,3	5,9	6,8	6
alempi toimihenkilö	10	12,3	10,2	20	22,1	20,2
työntekijä	36,5	37,3	36,6	27,3	27,7	17,3
eläkeläinen	7,1	6,7	7	9,8	9,6	9,7
muu	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2
puuttuva tieto	18,2	18,7	18,3	16,2	17,5	16,4
koulutus						
perusaste	61,9	57,2	61,4	65,3	62,3	65
keskiaste	14,3	17,7	14,7	14,2	15,3	14,3
korkea-aste	5,8	6,7	5,9	4,4	5	4,5
puuttuva tieto	18	18,3	18	16,2	17,5	16,3
1980						
ammattiasema						
yrittäjä	11,9	9,5	11,6	8,2	6,3	8
ylempi toimihenkilö	6,2	7,5	6,3	4,4	5,3	4,5
alempi toimihenkilö	7,1	8,3	7,2	15,8	17,4	16
työntekijä	22,5	22,4	22,5	18,7	18	18,8
eläkeläinen	22,2	21,6	22,2	28,8	28,5	28,8
muu	2,3	2,4	2,3	2,7	2,5	2,7
puuttuva tieto	27,8	28,3	27,9	21,2	22,1	21,3
koulutus						
perusaste	54,1	49,9	53,7	61,9	59,2	61,6
keskiaste	13,9	16,6	14,2	14,6	15,6	14,7
korkea-aste	5,6	6,6	5,7	4,4	5,1	4,5
puuttuva tieto	26,4	26,8	26,5	19,1	20,2	19,2

Suurin osa, n. 60 %, evakkoon lähteneistä oli alle 40-vuotiaita. Eniten evakkoon lähti 0–10 -vuotiaita ja 10–19 -vuotiaita, mihin ikäryhmiin kuului kumpaankin noin neljännes kaikista evakkoon lähteneistä. Evakoiden ja muiden suomalaisten ikäjakaumat näyttävät taulukon 3 perusteella aineistossa suunnilleen vastaavan toisiaan.

Taulukosta 3 nähdään, että vuonna 1950 evakkomiehissä on vähemmän yrittäjiä kuin muissa miehissä. Sen sijaan toimihenkilöitä on evakoissa hieman enemmän kuin muissa miehissä. Kaikista miehistä suunnilleen puolet on ammattiasemaltaan työntekijöitä. Avustavia perheenjäseniä sekä ammatittomia on evakkomiehissä hieman enemmän, mutta ero muihin miehiin on pieni. Myös naisten osalta vuoden

1950 ammattiasemissa on jonkin verran eroja evakkojen ja muiden suomalaisten välillä. Yrittäjiä on suunnilleen saman verran, mutta sekä toimihenkilöitä että työntekijöitä on evakkonaisissa enemmän kuin muissa naisissa. Sen sijaan avustavia perheenjäseniä on enemmän muissa naisissa kuin evakkonaisissa.

Vuonna 1970 evakkomiehissä on hiukan enemmän yrittäjiä vuoteen 1950 verrattuna, mutta muissa miehissä heitä on silti enemmän. Ylempien ja alempien toimihenkilöiden osalta tilanne on säilynyt samankaltaisena kuin vuonna 1950, heitä on evakkomiehistä suurempi osa kuin muista miehistä. Vuonna 1980 suuri osa on jäänyt eläkkeelle tai menehtynyt. Muiden ammattiasemien osalta erot näyttävät pysyvän samansuuntaisina kuin aiempina vuosina, mutta ne ovat kaventuneet. Eläkeläisten ja puuttuvien tietojen osuuksien kasvaessa muiden ammattiasemien osuudet ovat käyneet melko pieniksi, joten erojen kaventuminen voi johtua tästäkin.

Naisten osalta nähdään, että vuonna 1970 yrittäjien määrä on kasvanut kummassakin ryhmässä, ja nyt muiden naisten keskuudessa näyttää olevan yrittäjiä enemmän kuin evakkonaisten keskuudessa. Sekä ylempiä että alempia toimihenkilöitä on evakkonaisissa enemmän kuin muissa naisissa. Työntekijöitä on nyt kummassakin ryhmässä saman verran, kun vuonna 1950 heitä oli evakkonaisissa enemmän. Vuonna 1980 eläkeläisten sekä puuttuvien tietojen määrä on luonnollisesti kasvanut, mutta erot yrittäjien sekä ylempien ja alempien toimihenkilöiden osuuksissa näyttävät olevan samanlaiset kuin aiempina vuosina.

Koulutustasoissa vuodelta 1950 huomataan samanlainen ilmiö kuin ennen vuotta 1909 syntyneiden kohdalla taulukossa 2. Evakoilla, sekä miehillä että naisilla, puuttuvia koulutustietoja on vähemmän kuin muilla suomalaisilla. Evakkomiehissä näyttää olevan enemmän kansakoulun käyneitä, mutta ero saattaa johtua erosta puuttuvien tietojen määrässä. Ylempien koulutustasojen jakaumissa ei näytä olevan eroja. Naisten kohdalla tilanne vaikuttaa olevan sama kuin miehillä. Vuonna 1970 puuttuvien tietojen määrässä ei ole enää eroja, mutta näyttäisi siltä, että sekä miesten että naisten kohdalla evakoissa on enemmän keski- tai korkea-asteen koulutuksen käyneitä kuin muissa suomalaisissa. Tilanne näyttää myös vuoden 1980 osalta siltä, että evakkonaisilla ja -miehillä on molemmilla aavistuksen korkeampi koulutus kuin muilla suomalaisilla.

Pääpiirteissään näyttäisi siis siltä, että pidemmällä aikavälillä nuoremassa ikäryhmässä on löydettävissä enemmän eroja pakkomuuton kohteeksi joutuneiden ja muiden suomalaisten välillä. Vanhemmassa ikäryhmässä luovutetun Karjalan alueen maatalousvaltaisuus on nähtävissä ennen evakkoon lähtöä yrittäjien (maatilalliset miehet) ja avustavien perheenjäsenten (tilallisten puoliset) suurempana osuutena. Evakkoon lähtemisen jälkeen vanhemmassa ikäryhmässä erot evakoiden ja muiden suomalaisten välillä ovat kummallakin sukupuolella pieniä, joskin evakkomiehet näyttävät olevan aavistuksen vähemmän kouluttautuneita kuin muut miehet. Nuoremman ikäryhmän miesten kohdalla nähdään heti sotien jälkeen mielenkiintoinen tilanne. Sekä ammatittomia että toimihenkilöitä on evakkomiehissä muita miehiä enemmän. Evakkonaiset ovat muita naisia useammin työelämässä. Myöhemmin tämä ero tasoittuu, mutta evakkonaisissa on silti toimihenkilöitä muita naisia enemmän. Kummallakin sukupuolella koulutus näyttää ajan oloon olevan evakoilla korkeampi kuin muilla suomalaisilla. Seuraavassa kappaleessa näitä havaintoja käsitellään yksityiskohtaisemmin logistisen regressiomallin avulla.

3.2 REGRESSIOTAULUKOT

Logistisen regression malleja on tehty kaksi. Ensimmäisessä mallissa selittävät muuttujat ikä, ammattiasema ja koulutustaso ovat kaikki erillisinä. Toisessa mallissa kaikki selittävät muuttujat ovat samassa mallissa. Samoin kuin edellisessä kappaleessa esiteltyt kuvailevat jakaumataulukot, myös regressiomallit on tehty erikseen vuonna 1909 tai sitä ennen ja vuoden 1909 jälkeen syntyneille sekä erikseen miehille ja naisille.

Interaktiotestauksessa todettiin, että evakkouden yhteys sosioekonomiseen asemaan oli erilainen eri ikäisillä henkilöillä vuosien 1950 ($p < 0,001$) ja 1970 ($p < 0,001$) osalta. Vuoden 1980 osalta interaktiotestausta ei tehty, koska kyseisen vuoden tietoja ei ole tarkasteltu ollenkaan vanhemman ikäryhmän kohdalla. Vuonna 1950 evakkouden ja sosioekonomisen aseman yhteys oli eri ikäryhmillä erilainen erityisesti toimihenkilöiden ($p < 0,01$), työntekijöiden ($p < 0,05$) ja

ammatittomien ($p < 0,001$) luokissa. Vuoden 1970 osalta taas yhteys oli erilainen ylempien toimihenkilöiden ($p < 0,001$), alempien toimihenkilöiden ($p < 0,05$) ja työntekijöiden ($p < 0,01$) luokissa.

Interaktiotestauksen perusteella näyttää myös siltä, että evakkouden yhteys sosioekonomiseen asemaan oli vuoden 1950 ($p < 0,001$) osalta erilainen eri sukupuolilla. Sukupuolten välillä tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi toimihenkilöiden ($p < 0,05$), avustavien perheenjäsenten ($p < 0,001$) ja ammatittomien ($p < 0,001$) luokista. Muiden vuosien kohdalla interaktiota ei havaittu, paitsi vuoden 1970 osalta alempien toimihenkilöiden ($p < 0,05$) luokassa. Selkeyden vuoksi sukupuolet on kuitenkin regressiotaulukoissa esitetty erikseen kaikkina vuosina. Seuraavissa taulukoissa esitetään regressiomallit ensiksi vanhemman ikäryhmän miehille ja naisille ja sitten nuoremman ikäryhmän miehille ja naisille.

Taulukko 4. Evakkouden yhteys ammattiasemaan ja koulutukseen ennen vuotta 1909
syntyneillä miehillä vuosina 1939, 1950 ja 1970, logistisen regression odds ratio -kertoimet.

	Malli 1		Malli 2	
	OR	95 %:n luottamusväli	OR	95 %:n luottamusväli
1939				
ammattiasema				
toimihenkilö	1		1	
työntekijä	,8***	,74-,88	,81***	,74-,88
avustava perheenjäsen	,82	,67-1	,81*	,66-,99
yrittäjä	,94	,86-1	,97	,89-1,06
ammatiton	,78***	,69-,88	,84*	,74-,95
ikä	,99***	,99-,99	,99***	,99-,99
Pseudo R2	0,0011		0,0019	
Log likelihood	-18726,89		-18712,029	
Chi2	43,04		72,77	
1950				
ammattiasema				
toimihenkilö	1		1	
työntekijä	,92	0,84-1,01	,99	,89-1,09
avustava perheenjäsen	,79	0,62-1	,87	,68-1,11
yrittäjä	,85**	0,78-0,93	,95	,86-1,05
ammatiton	,99	0,89-1,12	1,28***	1,23-1,46
koulutustaso				
kansakoulu	1		1	
keskikoulu	1,05	,89-1,22	1,02	,88-1,19
ylioppilas	,66***	,55-,79	,66***	,54-,79
tuntematon	,66***	,62-,69	,66***	,62-,69
ikä	,99***	,99-,99	,99**	,99-,99
Pseudo R2	0,0006		0,0071	
Log likelihood	-18737,682		-1861,88	
Chi2	21,46		267,06	
1970				
ammattiasema				
ylempi toimihenkilö	1		1	
alempi toimihenkilö	1,54	,99-2,4	1,54	,97-2,42
työntekijä	1,24	,85-1,81	1,31	,88-1,96
yrittäjä	1,17	,81-1,69	1,28	,87-1,88
eläkeläinen	1,31	,92-1,86	1,51*	1,03-2,2
puuttuva tieto	,49	,06-3,74	,52	,07-3,97
koulutustaso				
perusaste	1		1	
keskiaste	1,23**	1,07-1,42	1,23**	1,06-1,42
korkea-aste	,99	,81-1,23	1,05	,84-1,31
ikä	,99***	,99-,99	,99**	,98-,99
Pseudo R2	0,0006		0,0017	
Log likelihood	-7594,8835		7585,9943	
Chi2	8,57		26,35	

Malli 1: Muuttujat erikseen, Pseudo R2, Log likelihood ja Chi2 laskettu ammattiaseman mukaan

Malli 2: Muuttujat yhdessä

*p<0,05 ***p<0,01 ****p<0,001

Taulukossa 4 on esitetty regressiomallit vanhemman ikäryhmän miehille, eli evakkoon lähtiessä yli 30-vuotiaille. Malli 1 -sarakkeesta nähdään, että evakkomiehet ovat jonkin verran muita miehiä nuorempia, joskin ero on pieni. Oletettavasti tämä ero johtuu siitä, että ikäryhmän yläpäästä edustavia henkilöitä on evakoissa vähemmän kuin muissa miehissä. Kaikkein vanhimmat luovutetun Karjalan alueella asuvat henkilöt eivät ehkä ole pystyneet lähtemään kotoaan evakkoon tai sitten he eivät ole enää selviytyneet matkasta.

Malli 1 -sarakkeesta nähdään, että vuoden 1939 osalta evakkomiehissä on ollut sekä työntekijöitä että ammatittomia vähemmän kuin muissa miehissä. Koska yrittäjien tai avustavien perheenjäsenien kohdalla eroa ei ole nähtävissä, on mahdollista, että eroavaisuus työntekijä-luokan kohdalla voi palautua ainakin osittain toimihenkilöiden suurempaan osuuteen evakkomiehistä (ks. taulukko 2). Tämä ei kuitenkaan ole suoraan mallista 1 nähtävissä, koska toimihenkilöiden luokka on vertailuluokkana. Näyttää kuitenkin siltä, että evakkomiesten ammatillinen asema on ennen evakkoon lähtöä ollut jonkin verran parempi kuin muilla miehillä.

Mallista 2 voidaan nähdä, että evakkomiesten nuorempi ikä selittää ammatittomien osuudessa nähtävää eroa jonkin verran, mutta evakkomiehet ovat kuitenkin useammin ammatissa toimivia kuin muut miehet. Iän vakioinnin myötä huomataan myös, että avustavia perheenjäseniä on niin ikään evakkomiehissä vähemmän. Vaikka yrittäjien osuudessa eroa ei ole havaittavissa, on mahdollista, että vuoden 1939 ammattiasemissa nähtävät erot selittyvät osittain luovutetun Karjalan alueen suhteellisen yhtenäisellä maatalousvaltaisella elinkeinorakenteella, muun Suomen hajanaisempaan elinkeinorakenteeseen verrattuna. Yksityiskohtaista tietoa siitä, kuinka paljon asukkaita luovutetun Karjalan alueelle mahdollisesti jäi alueluovutusten jälkeen asumaan, ei ole saatavilla. Tiedetään kuitenkin, että alueelle mahdollisesti jääneiden henkilöiden osuus on ollut marginaalinen. Tämän perusteella voidaan todeta, että evakkoon lähtijöiden joukossa ei ole tapahtunut sellaista valikoitumista, joka voisi selittää ammattiasemissa nähtäviä eroja vuoden 1939 osalta, vaan evakkoon lähteneet edustavat sellaisenaan koko luovutetun alueen väestöä.

Vuoteen 1950 mennessä tilanne on muuttunut ennen evakkoon lähtöä vallinneeseen tilanteeseen verrattuna siten, että ikä ja koulutustaso huomioituna ammatittomia on nyt evakkomiehissä enemmän kuin muissa miehissä. Mallin 1 perusteella näyttää myös siltä, että yrittäjiä olisi evakkomiehissä enemmän, mutta tämä ero katoaa mallissa 2. Sen sijaan ammatittomissa näkyvä ero säilyy ja jopa kasvaa. Näyttäisi siltä, että evakkomiesten ammatillinen asema on huonontunut vuodesta 1939 ja on ammatittomien suuremman osuuden perusteella nyt jopa huonompi kuin muilla miehillä. Myös koulutustasojen tarkastelussa huomataan, että evakkomiehissä on ylioppilaita vähemmän kuin muissa miehissä, eli ammattiaseman lisäksi myös heidän koulutustasonsa näyttäisi olevan muita miehiä huonompi. Vuoden 1950 osalta huomattavaa on myös se, että mallin 2 selitysaste on 0,7 %, joka on suuri muihin vuosiin ja malliin 1 verrattuna.

Vuoden 1970 osalta tietoja ammattiasemista on enää melko vähän jäljellä, joten niistä ei voi päätellä kovinkaan paljon. Yksi mielenkiintoinen eroavaisuus näkyy ammattiasemien kohdalla mallissa 2. Näyttäisi siltä, että ikä huomioituna evakoissa on eläkeläisiä enemmän kuin muissa miehissä. Koska muiden ammattiasemien kohdalla ei enää ole nähtävissä tilastollisesti merkitseviä eroja, ei voida päätellä johtuuko eläkeläisissä nähtävä ero siitä, että evakot olisivat eläköityneet muita miehiä aikaisemmin vai siitä, että heidän elinikänsä olisi korkeampi. Myös koulutuksen kohdalla evakoissa on enemmän keskiasteen koulutuksen suorittaneita. On mahdollista, että mikäli eroavaisuudet koulutuksessa ovat säilyneet samansuuntaisina vuoteen 1950 verrattuna, tämä ero johtuu korkeasti koulutettujen vähäisemmästä määrästä evakkojen keskuudessa. Koska muita tilastollisesti merkitseviä eroja vuoden 1970 koulutustasoissa ei ole nähtävillä, tämä selitys jää spekulointiasteelle. Joka tapauksessa näyttäisi siltä, että vanhemman ikäryhmän miehissä evakkoon lähtemisellä on yhteys huonompaan sosioekonomiseen asemaan vielä ainakin noin kymmenen vuotta evakkoon lähdön jälkeen, mutta ero tasaantuu vuoteen 1970 mennessä.

Taulukko 5. Evakkouden yhteys ammattiasemaan ja koulutukseen ennen vuotta 1909 syntyneillä naisilla vuosina 1939, 1950 ja 1970, logistisen regression odds ratio -kertoimet.

	Malli 1		Malli 2	
	OR	95 %:n luottamusväli	OR	95 %:n luottamusväli
1939				
ammattiasema				
toimihenkilö	1		1	
työntekijä	,83**	,74-,93	,84**	,75-,94
avustava perheenjäsen	1,24***	1,11-1,38	1,25***	1,12-1,39
yrittäjä	1,01	,89-1,15	1,05	0,92-1,19
ammatiton	1,1	,99-1,22	1,13*	1,03-1,25
ikä	,99***	,99-,99	,99***	,99-,99
Pseudo R2	0,0018		0,0022	
Log likelihood	-24342,629		-24334,068	
Chi2	90,09		107,21	
1950				
ammattiasema				
toimihenkilö	1		1	
työntekijä	,89*	,83-,97	,88*	,81-,96
avustava perheenjäsen	,84***	,77-,91	,82***	,75-,9
yrittäjä	,8***	,74-,87	,81***	,74-,88
ammatiton	,82***	,75-,9	,84**	,77-,93
koulutustaso				
kansakoulu	1		1	
keskikoulu	,91	,81-1,02	,85**	,75-,95
ylioppilas	,71**	,57-,87	,65***	,52-,81
tuntematon	,83***	,79-,87	,86***	,81-,91
ikä	,99***	,99-,99	,99	,99-1
Pseudo R2	0,0007		0,0018	
Log likelihood	-24370,026		-24342,97	
Chi2	35,30		89,41	
1970				
ammattiasema				
ylempi toimihenkilö	1		1	
alempi toimihenkilö	1,41	,82-2,45	1,34	,77-2,34
työntekijä	1,36	,81-2,29	1,3	,76-2,21
yrittäjä	1,35	,81-2,26	1,31	,78-2,22
eläkeläinen	1,54	,94-2,53	1,59	,96-2,65
puuttuva tieto	2,26	,46-11	2,12	,44-10,61
koulutustaso				
perusaste	1		1	
keskiaste	1,15*	1,01-1,31	1,15*	1,01-1,31
korkea-aste	,87	,70-1,06	,89	,72-1,09
ikä	,996***	,99-,99	,99***	,98-,99
Pseudo R2	0,0004		0,0012	
Log likelihood	-11812,861		-11803,189	
Chi2	9,58		28,93	

Malli 1: Muuttajat erikseen, Pseudo R2, Log likelihood ja Chi2 laskettu ammattiaseman mukaan

Malli 2: Muuttajat yhdessä

*p<0,05 ***p<0,01 ***p<0,001

Taulukossa 5 siirrytään tarkastelemaan, millaisia eroja ja yhtäläisyyksiä ammattiasemissa ja koulutustasoissa löytyy vanhemman ikäryhmän naisten keskuudessa. Taulukosta 5 nähdään, että samoin kuin miesten kohdalla, myös vanhemman ikäryhmän evakkonaisten ikäjakauma on jonkin verran nuorempi kuin muiden naisten. Vuoden 1939 ammattiasemien osalta huomattavaa on, että evakkonaisissa on enemmän avustavia perheenjäseniä kuin muissa naisissa. Samoin kuin miesten kohdalla nähtiin, työntekijöitä on heissä vastaavasti vähemmän. Tämän perusteella voidaan ajatella evakkonaisten olleen ennen evakkoon lähtöä harvemmin työssä ja useammin kotona kuin muut naiset. On mahdollista, että avustavien perheenjäsenten osuudessa nähtävä ero johtuu osittain luovutetun Karjalan alueen pientilavaltaisuudesta, jolloin suurempi osuus avustavista perheenjäsenistä olisi tilallisten miesten puolisoita. Mallia 2 tarkasteltaessa nähdään, että ikä huomioituna eroavaisuus työntekijöiden sekä avustavien perheenjäsenten osuudessa on jopa suurempi. Samoin huomataan, että ammatittomia on evakkonaisissa enemmän kuin muissa naisissa. Saman ikäryhmän miehiin verrattuna evakkonaisten tilanne näyttäisi ennen evakkoon lähtemistä olleen jonkin verran huonompi.

Vuoden 1950 tietoja tarkasteltaessa huomataan evakkonaisten tilanteen muuttuneen siten, että sekä avustavia perheenjäseniä että ammatittomia on nyt heissä vähemmän kuin muissa naisissa. Myös yrittäjien osuus on nyt pienempi, eli tältä osin tilanne on samankaltainen kuin saman ikäryhmän miehillä. Myös työntekijöitä on evakkonaisissa vähemmän. Koska avustavia perheenjäseniä ja ammatittomia on nyt evakkonaisissa vähemmän, voidaan olettaa työntekijöiden kohdalla nähtävän eron johtuvan osittain siitä, että evakkonaisissa olisi toimihenkilöitä enemmän kuin muissa naisissa (ks. taulukko 2). Vuoden 1950 ammattiasematietojen perusteella vaikuttaisi siltä, että evakkonaiset ovat evakkoon lähtönsä jälkeen suunnanneet työelämään muita naisia enemmän. Muutos avustavien perheenjäsenten sekä yrittäjien osuudessa juontaa juurensa todennäköisesti siihen, että elantoa ei enää hankinta maataloudesta yhtä yleisesti kuin ennen evakkoon lähtemistä. Toisin kuin vanhemman ikäryhmän miesten kohdalla, evakkonaisten ammatillinen asema näyttäisi kokonaisuudessaan olevan parempi kuin muilla naisilla.

Ammatillisen aseman paranemisesta huolimatta koulutustason kohdalla tilanne on vuonna 1950 samankaltainen kuin miehillä: evakkonaisilla koulutustaso on huonompi kuin muilla naisilla. Evakkonaisissa on vähemmän sekä keskikoulun suorittaneita että ylioppilaita. Samoin kuin miestenkin kohdalla, syystä tai toisesta evakkonaisten koulutustasot ovat paremmin tiedossa kuin muiden naisten, vaikka ero miehiin verrattuna ei olekaan yhtä suuri. Joka tapauksessa on mahdollista, että tämä seikka vääristää koulutustasoissa nähtäviä eroja. Mallista 2 nähdään, että eroavaisuudet naisten ammattiasemissa säilyvät koko lailla samankaltaisina kuin mallissa 1, mutta eroavaisuudet koulutuksessa näyttäytyvät jopa suurempina. Tämän perusteella näyttäisi siltä, että evakkonaisten ammattiasema on myös heidän koulutustasoonsa nähden parempi kuin muilla naisilla, tai sitten koulutustasoissa nähtävä ero evakkojen tappioksi selittyisi ainakin osittain erolla puuttuvien tietojen määrässä.

Vuoden 1970 osalta vanhemman ikäryhmän naisten tilanne vaikuttaisi olevan samankaltainen kuin miehillä, eli eroavaisuuksia ei enää juuri ole nähtävissä. Samoin kuin miesten kohdalla, myös evakkonaisissa on ikä ja koulutustaso huomioituna eläkeläisiä enemmän kuin muissa naisissa, joskaan syytä tähän ei juuri pysty päättelemään, kun tilastollisesti merkitseviä eroavaisuuksia ammattiasemissa ei muuten ole havaittavissa. Yksi mielenkiintoinen ero vanhemman ikäryhmän miehiin verrattuna näkyy mallien selityksasteissa. Naisilla selityksaste pienenee ajan myötä, kun taas miehillä se on kasvanut vuodesta 1939 vuoteen 1950. Naisilla evakkouden yhteys ammattiasemaan on ennen evakkoon lähtöä jopa suurempi kuin evakkoon lähdön jälkeen, kun taas miehillä tilanne on päinvastainen. Pakkomuuton kohteeksi joutuminen näyttää vanhemman ikäryhmän miesten kohdalla olevan yhteydessä huonompaan ammatilliseen asemaan ja koulutustasoon ainakin heti evakkoon lähdön jälkeen. Naisilla yhteys on heikompi ja ammattiaseman kohdalla päinvastainen kuin miehillä. Miehistä poiketen heidän ammatillinen asemansa oli tosin ennen evakkoon lähtöä jopa muita naisia huonompi.

Taulukko 6. Evakkouden yhteys ammattiasemaan ja koulutukseen vuonna 1909 tai sen jälkeen syntyneillä miehillä vuosina 1950, 1970 ja 1980, logistisen regression odds ratio -kertoimet.

	Malli 1		Malli 2	
	OR	95 %-n luottamusväli	OR	95 %-n luottamusväli
1950 ⁵				
ammattiasema				
toimihenkilö	1		1	
työntekijä	,83***	,77-,89	,8***	,74-,88
avustava perheenjäsen	1,02	,92-1,12	,98	,88-1,09
yrittäjä	,63***	,57-,69	,61***	,55-,68
ammatiton	1,06	,92-1,22	1,19*	1,03-1,39
koulutustaso				
kansakoulu	1		1	
keskikoulu	1,03	,91-1,17	,9	,79-1,03
ylioppilas	,89	,78-1,01	,71***	,61-,82
tuntematon	,65***	,59-,71	,66***	,6-,72
ikä	,99*	,99-,99	1	,99-1,01
Pseudo R2	0,0036		0,0063	
Log likelihood	-19570,989		-19516,338	
Chi2	140,03		249,33	
1970				
ammattiasema				
ylempi toimihenkilö	1		1	
alempi toimihenkilö	1,02	,93-1,12	,99	,88-1,12
työntekijä	,84***	,78-,91	,9	,79-1,02
yrittäjä	,64***	,58-,69	,68***	,59-,77
eläkeläinen	,78***	,7-,87	,82*	,71-,95
puuttuva tieto	,74	,44-1,25	,8	,47-1,36
koulutustaso				
perusaste	1		1	
keskiaste	1,34***	1,27-1,42	1,25***	1,17-1,34
korkea-aste	1,25***	1,15-1,37	1,08	,95-1,23
ikä	,99*	,99-,99	1*	1-1,01
Pseudo R2	0,0035		0,0044	
Log likelihood	-24801,823		-24778,278	
Chi2	172,46		219,55	
1980				
ammattiasema				
ylempi toimihenkilö	1		1	
alempi toimihenkilö	,97	,87-1,08	,99	,88-1,12
työntekijä	,82***	,75-,9	,93	,83-1,04
yrittäjä	,66***	,59-,73	,74***	,65-,83
eläkeläinen	,81***	,74-,88	,89*	,79-,99
puuttuva tieto	,86	,73-1,01	,96	,8-1,14
koulutustaso				
perusaste	1		1	
keskiaste	1,29***	1,22-1,27	1,26***	1,18-1,35
korkea-aste	1,29***	1,18-1,41	1,18**	1,05-1,32
ikä	,99*	,99-,99	1	,99-1,01
Pseudo R2	0,0019		0,003	
Log likelihood	-21920,82		-21896,337	
Chi2	83,57		132,54	

Malli 1: Muuttujat erikseen, Pseudo R2, Log likelihood ja Chi2 laskettu ammattiaseman mukaan

Malli 2: Muuttujat yhdessä

⁵ Ainoastaan ennen vuotta 1930 syntyneet

* p<0,05 ** *p<0,01 *** p<0,001

Taulukosta 6 huomataan, että nuoremman ikäryhmän evakkomiesten tilanne näyttää kokonaisuutena olevan ajan kuluessa parempi kuin vanhemman ikäryhmän evakkomiehillä. Vuonna 1950 heidän tilanteensa ei vielä näytä erityisen valoisalta. Vuoden 1950 tiedoista nähdään, että nuoremman ikäryhmän evakkomiehissä on sekä yrittäjiä että työntekijöitä vähemmän kuin muissa miehissä. Mallista 2 nähdään myös, että he ovat muita miehiä useammin ammatittomia. Toisaalta taulukosta 3 voidaan nähdä, että heissä on myös toimihenkilöitä enemmän kuin muissa miehissä.

Koulutustasojen osalta mallissa 1 ei ole eroa nähtävissä, mutta mallista 2 nähdään, että evakkomiehillä myös koulutustaso on muita miehiä huonompi. Samoin kuin vanhempien ikäryhmien kohdalla, myös nuoremman ikäryhmän evakkomiesten ikäjakauma on hieman nuorempi kuin muilla miehillä. Mallin 2 perusteella näyttää siltä, että tämä eroavaisuus ikäjakaumissa ei selitä ammattiasemissa ja koulutustasoissa havaittavia eroja, vaan päinvastoin erot kasvavat, kun ikä lisätään mukaan malliin.

Samoin kuin vanhemman ikäryhmän kohdalla todettiin, myös nuoremman ikäryhmän kohdalla huomataan, että evakkomiesten koulutustasot vuoden 1950 osalta ovat paremmin tiedossa kuin muiden miesten koulutustasot. Tämä epätasaisuus on syytä ottaa huomioon myös muita koulutustasoihin liittyviä tietoja tulkittaessa, koska ei ole tietoa siitä, mikä koulutustasotietojen epätasaisen jakautumisen aiheuttaa. On esimerkiksi mahdollista, että muiden miesten koulutustasotietojen puuttuminen olisi jollain tavalla systemaattista vaikkapa siten, että paremmin koulutetuilta on enemmän tietoja kuin huonommin koulutetuilta, jolloin evakkomiesten ja muiden miesten koulutustasojen vertailu sellaisinaan ei olisi kovin järkevää. Saatavilla olevien tietojen valossa ei tietenkään ole aiheellista tehdä oletuksia siitä, mistä eroavaisuus puuttuvien koulutustasotietojen määrässä kenties johtuisi.

Vuoteen 1970 mennessä nuoremman ikäryhmän evakkomiesten koulutustaso näyttää parantuneen vuoteen 1950 verrattuna. Mallin 1 perusteella näyttää jopa siltä, että heissä on enemmän sekä keski- että korkea-asteen koulutuksen suorittaneita kuin muissa miehissä. Kun ikä ja ammattiasema otetaan mukaan mallissa 2, eroavaisuus korkeakoulutettujen kohdalla häviää. Yrittäjiä

evakkomiehissä on edelleen vähemmän kuin muissa miehissä, samoin työntekijöitä näyttäisi mallin 1 perusteella olevan vähemmän, mutta tämä ero häviää mallia 2 tarkasteltaessa. Mahdollisia eroavaisuuksia ylempien toimihenkilöiden osuuksissa ei voi suoraan mallista nähdä, mutta taulukon 3 perusteella voidaan ajatella heitä olevan evakkomiehissä enemmän kuin muissa miehissä. Malleja 1 ja 2 vertailtaessa huomataan myös, että ero työntekijöiden osuudessa häviää ja ero yrittäjien osuudessa kapenee kun koulutustaso otetaan malliin mukaan, ja samoin koulutustasossa nähtävät eroavaisuudet pienenevät. Tämän perusteella näyttäisi siltä, että evakkomiehet ovat syystä tai toisesta suuntautuneet enemmän palkkatyöhön kuin yrittäjyyteen. Heidän sosioekonominen asemansa näyttää vuoteen 1970 mennessä olevan parempi kuin muilla miehillä. Niin ikään eläkeläisiä on evakkomiehissä muita miehiä vähemmän, mutta puuttuvien tietojen osuudessa eroa ei ole huomattavissa. Mallista 2 voidaan päätellä, että evakkomiesten aavistuksen nuorempi ikäjakauma selittää mahdollisesti osan eläkeläisten osuudessa nähtävästä erosta, mutta näyttää myös siltä, että muut miehet ovat eläköityneet evakkomiehiä aiemmin.

Vuoden 1980 osalta ammattiasemien sekä koulutustasojen väliset erot näyttävät olevan jotakuinkin samat kuin vuonna 1970. Evakkojen koulutustaso on edelleen korkeampi kuin muilla miehillä ja mallia 2 katsottaessa huomataan, että erot sekä keski- että korkea-asteen koulutuksissa säilyvät myös ikä ja ammattiasema huomioon otettuina. Huomataan, että iän ja koulutustason huomioimisen jälkeen ammattiasemissa on nähtävissä eroa ainoastaan yrittäjien sekä eläkeläisten kohdalla, joita kumpaakin on evakkomiehissä vähemmän kuin muissa miehissä. Vuonna 1980 vanhimmat nuoremman ikäryhmän edustajat ovat vähän yli 70-vuotiaita ja nuorimmat nelikymppisiä. 1900-luvun alkupuolella syntyneillä suomalaisilla miesten elinajanodote on ollut noin 45 ja naisten noin 50 vuotta, ja vuosina 1931–1940 syntyneillä miehillä noin 53 ja naisilla noin 60 vuotta (Tilastokeskus 2006).

Taulukosta 6 nähdään myös, että samoin kuin vanhemman ikäryhmän naisilla, myös nuoremman ikäryhmän miehillä mallien selitysaste vähenee ajan myötä. Vuonna 1950 nuoremman ikäryhmän evakkomiesten tilanne näyttää olevan jonkin verran muita miehiä huonompi, mutta myöhempinä vuosina heidän

koulutuksellinen ja ammatillinen tilanteensa kohenee jopa muita miehiä paremmaksi.

Taulukko 7. Evakkouden yhteys ammattiasemaan ja koulutukseen vuonna 1909 tai sen jälkeen syntyneillä naisilla vuosina 1950, 1970 ja 1980, logistisen regression odds ratio -kertoimet.

	Malli 1		Malli 2	
	OR	95 %:n luottamusväli	OR	95 %:n luottamusväli
1950 ⁶				
ammattiasema				
toimihenkilö	1		1	
työntekijä	,95	,89-1,01	,92*	,86-,99
avustava perheenjäsen	,71***	,65-,76	,69***	,64-,75
yrittäjä	,77***	,69-,85	,76***	,68-,84
ammatiton	,91	,77-1,07	,99	,84-1,17
koulutustaso				
kansakoulu	1		1	
keskikoulu	1,02	,93-1,12	,92	,83-1,02
ylioppilas	,85*	,74-,97	,75***	,65-,87
tuntematon	,69***	,63-,76	,70***	,64-,77
ikä	,99	,99-1	1	,99-1,01
Pseudo R2	0,0025		0,0044	
Log likelihood	-21132,31		-21092,755	
Chi2	107,92		187,03	
1970				
ammattiasema				
ylempi toimihenkilö	1		1	
alempi toimihenkilö	,95	,89-1,05	,99	,88-1,1
työntekijä	,88*	,81-,96	,92	,83-1,04
yrittäjä	,67***	,62-,74	,69***	,62-,78
eläkeläinen	,85*	,77-,95	,86*	,76-,98
puuttuva tieto	,58	,27-1,26	,61	,28-1,3
koulutustaso				
perusaste	1		1	
keskiasaste	1,13***	1,06-1,19	1,1**	1,03-1,17
korkea-aste	1,19***	1,09-1,32	1,09	,96-1,234
ikä	,99	,99-1	1,01***	1-1,01
Pseudo R2	0,0025		0,0029	
Log likelihood	-26200,847		-26190,559	
Chi2	130,11		150,69	
1980				
ammattiasema				
ylempi toimihenkilö	1		1	
alempi toimihenkilö	,9	,81-1	,93	,82-1,05
työntekijä	,79***	,71-,87	,82*	,72-,93
yrittäjä	,64***	,56-,72	,65***	,57-,75
eläkeläinen	,81***	,74-,89	,79***	,69-,89
puuttuva tieto	,73***	,62-,86	,74**	,62-,89
koulutustaso				
perusaste	1		1	
keskiasaste	1,12***	1,05-1,18	1,096**	1,03-1,18
korkea-aste	1,19***	1,08-1,32	1,07	,95-1,21
ikä	,99	,99-1	1,01**	1-1,02
Pseudo R2	0,0015		0,0019	
Log likelihood	-24743,567		-24734,99	
Chi2	75,87		92,80	

Malli 1: Muuttujat erikseen, Pseudo R2, Log likelihood ja Chi2 laskettu ammattiaseman mukaan

Malli 2: Muuttujat yhdessä

⁶ Ainoastaan ennen vuotta 1930 syntyneet

* p<0,05 *** p<0,01 *** p<0,001

Taulukosta 7 nähdään, että samoin kuin miehillä, myös nuoremman ikäryhmä evakkonaisilla koulutus on vuonna 1950 ollut jonkin verran huonompi kuin muilla naisilla. Vuoden 1950 koulutustasoissa nähdään myös samanlainen ero kuin muissakin ikäryhmissä sekä miehillä että naisilla, eli evakoiden koulutustasot ovat paremmin tiedossa. Yrittäjiä sekä avustavia perheenjäseniä on nuoremman ikäryhmän evakkonaisissa vähemmän kuin muissa naisissa. Mallista 2 nähdään, että ikä ja koulutustaso huomioituna myös työntekijöitä on evakkonaisissa vähemmän, ja eroavaisuus sekä yrittäjien että avustavien perheenjäsenien osalta kasvaa jonkin verran. Ammatittomien osuudessa ei kuitenkaan ole nähtävissä eroa, ja koska avustavia perheenjäseniä evakkonaisissa on muita naisia vähemmän, voidaan nähdä myös nuoremman ikäryhmän evakkonaisten olevan useammin työelämässä kuin muiden naisten.

Taulukosta 3 voidaan myös nähdä, että vuonna 1950 nuoremman ikäryhmän naisissa evakoista suurempi osuus on ollut toimihenkilöitä. Tämä ero voi selittää osaltaan yrittäjien sekä työntekijöiden osuuksissa nähtäviä eroja, vaikka taulukosta 7 eroavaisuudet toimihenkilöiden osuuksissa eivät olekaan suoraan nähtävissä. Näyttäisi siltä, että vuoden 1950 ammattiasemissa nähtävät eroavaisuudet ovat naisilla koko lailla samansuuntaiset kuin miehillä paitsi ammatittomien kohdalla, joita nuoremman ikäryhmän miehissä oli muita miehiä enemmän. Selitysasteita vertailtaessa huomataan, että niin ikään nuoremman ikäryhmän naisilla selitysaste pienenee ajan myötä, ja se on kautta linjan pienempi kuin nuoremman ikäryhmän miehillä.

Vuoteen 1970 siirryttäessä huomataan, että koulutustaso on evakkonaisilla parantunut vuodesta 1950, ja on jopa korkeampi kuin muilla naisilla. Malleja 1 ja 2 vertailtaessa huomataan, että työntekijöitä näyttää mallin 1 perusteella olevan evakoissa vähemmän kuin muissa naisissa, mutta iän ja koulutustason huomioimisen myötä tämä ero häviää, samoin kuin koulutustasoissa nähtävä ero pienenee. Tämän perusteella voidaan tulkita, että sekä evakkonaisten koulutus että heidän ammatillinen asemansa on vuonna 1970 ollut korkeampi kuin muilla naisilla. Yrittäjien ja eläkeläisten kohdalla havaitaan samanlainen tilanne kuin nuoremman ikäryhmän miesten kohdalla, eli kumpiakin on evakoissa vähemmän.

Vuoden 1980 eroavaisuudet näyttävät olevan melko lailla samankaltaiset vuoteen 1970 verrattuna. On kuitenkin nähtävissä, että työntekijöitä on nyt evakkonaisissa muita naisia vähemmän myös ikä ja koulutustaso huomioon otettuna, mikä viittaisi heidän ammatillisen asemansa parantuneen vuoteen 1970 verrattuna.

Kokonaisuutena nuoremman ikäryhmän naisten koulutustasoissa ja ammattiasemissa on nähtävissä samantapainen muutos kuin nuoremman ikäryhmän miehillä, mutta erot ovat pienempiä. Vuonna 1950 evakkonaisten koulutustaso oli jonkin verran huonompi kuin muilla naisilla. Ammattiasemien osalta näytti siltä, että osalla evakkonaisista tilanne oli muita naisia parempi ja he olivat muita naisia useammin mukana työelämässä. Myöhempien vuosien osalta nähdään sekä ammattiasemien että koulutustasojen parantuneen ajan myötä.

Yhteenvetona regressioanalyysin tuloksista voidaan todeta, että kummassakin ikäryhmässä ja kummallakin sukupuolella on havaittavissa tilastollisesti merkitseviä eroja ammatillisessa asemassa sekä koulutustasossa evakoiden ja muiden suomalaisten välillä. Evakkouden yhteydessä ammattiasemaan ja koulutustasoon vaikuttaa myös olevan eroja sukupuolten välillä sekä eri ikäryhmien välillä. Kaikkein voimakkain yhteys evakkouden ja ammattiaseman välillä havaittiin vanhemman ikäryhmän miehillä vuonna 1950, jolloin evakkomiesten sosioekonominen asema oli huonompi kuin ennen evakkoon lähtöä vuonna 1939 ja myös huonompi kuin muilla saman ikäryhmän miehillä. Yleisesti ottaen mainittu yhteys näytti ajan myötä heikkenevän kaikissa ryhmissä, niin myös vanhemman ikäryhmän miesten kohdalla.

Miehistä poiketen vanhemman ikäryhmän evakkonaisten sosioekonominen asema parantui evakkoon lähdön jälkeen. Vanhemman ikäryhmän naisten kohdalla havaittiin, että ennen evakkoon lähtöä he olivat muita naisia vähemmän työelämässä, mutta vuoteen 1950 mennessä tilanne oli muuttunut päinvastaiseksi. Vanhemman ikäryhmän kohdalla koulutustasot näyttivät kummassakin sukupuolella olevan evakoilla huonommat kuin muilla suomalaisilla. Nuoremman ikäryhmän kohdalla sen sijaan havaittiin, että evakoiden koulutustasot olivat ajan oloon jopa korkeammat kuin muilla suomalaisilla.

Samoin kuin vanhemmassa ikäryhmässä, myös nuoremman ikäryhmän kohdalla evakkouden ja ammatillisen aseman välillä nähtävä yhteys oli miehillä

voimakkaampi kuin naisilla. Vanhemman ikäryhmän naisten tapaan myös nuoremman ikäryhmän evakkonaiset näyttävät suuntautuneen työelämään muita suomalaisia naisia useammin. Nuoremman ikäryhmän evakkomiehillä sosioekonominen asema vaikutti vuonna 1950 olleen jonkin verran huonompi kuin muilla miehillä, mutta parantuneen ajan myötä jopa muita miehiä paremmaksi. Kaiken kaikkiaan evakot vaikuttavat ajan oloon pärjänneen evakkoon lähdön jälkeen koko lailla hyvin ammatillisen aseman sekä koulutustason osalta ja erityisesti nuoremmassa ikäryhmässä heidän sosioekonominen asemansa oli lopulta korkeampi kuin muilla suomalaisilla.

4 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa havaitut erot ja yhtäläisyydet evakoiden ja muiden suomalaisten sosioekonomisissa asemissa tukevat oletusta, että Karjalan evakot sopeutuivat varsin mukavasti elämään pakkomuuton jälkeen. Havainnot ovat samansuuntaiset kuin Matti Sarvimäen tutkimuksessaan saavuttamat tulokset. Erityisesti nuoremman ikäryhmän evakkomiesten kohdalla havaittiin heidän sosioekonomisen asemansa olleen evakkoon ajan myötä lopulta korkeampi kuin muilla miehillä. Tämä seikka on yhtenevä sen kanssa, että myös Sarvimäen tutkimuksessa havaittiin evakkomiesten tulojen olleen ajan kuluessa korkeammat kuin muilla miehillä. Koska tulot ja sosioekonominen asema ovat yhteydessä toisiinsa, ei evakkomiesten kohdalla havaittu korkeampi sosioekonominen asema ole Sarvimäen tutkimuksen valossa kovinkaan yllättävä. Ikäryhmittäinen tarkastelu tuo kuitenkin tarkennusta miesten tilanteeseen. Tässä tutkielmassa havaittujen seikkojen perusteella näyttää siltä, että evakkouden yhteys miesten korkeampaan sosioekonomiseen asemaan koskee nimenomaan nuoremman ikäryhmän miehiä. Pelkkiä tuloja tarkasteltaessa ei tule myöskään ilmi havaittu vanhemman ikäryhmän miesten sosioekonomisen aseman huonontuminen heti evakkoon joutumisen jälkeen. Sosioekonomisten asemien vertailussa havaittiin lisäksi, että nuoremman ikäryhmän naisilla oli evakoiden ja muiden suomalaisten välillä samansuuntainen ero kuin nuoremman ikäryhmän miehilläkin. Sarvimäen tutkimuksessa ei kuitenkaan naisten osalta todettu eroa tulotasoissa. On luultavaa, että vaikka naisten osalta eroja sosioekonomisissa asemissa on, ne eivät heijastu tuloihin samalla tavalla kuin miehillä, koska erot ovat pienempiä.

Kun vertailtiin tietoja ajalta ennen evakkoon lähtöä, Sarvimäki ei havainnut tutkimuksessaan eroa tuloissa tai sosioekonomisissa asemissa evakoiden ja muiden suomalaisten välillä. Sarvimäen tuloksesta poiketen tässä tutkielmassa havaittiin kuitenkin jonkin verran eroja vuoden 1939 sosioekonomisissa asemissa. Vaikutti siltä, että miespuolisten evakoiden sosioekonominen asema olisi ennen evakkoon lähtöä ollut jonkin verran korkeampi kuin naisilla. Työntekijöitä sekä ammatittomia oli heidän keskuudessaan vähemmän. Myös naisten osalta eroja havaittiin. Naisten tilanne näytti kuitenkin olevan päinvastainen kuin miesten, sillä

evakkonaisten sosioekonominen asema näytti joissain suhteessa olleen jopa huonompi kuin muiden naisten. Heissä oli enemmän avustavia perheenjäseniä sekä ammatittomia kuin muissa naisissa. Työntekijöiden osuus sen sijaan oli muihin naisiin verrattuna pienempi.

län osalta tässä tutkielmassa havaittiin, että evakoiden nuorempi ikäryhmä sopeutui pakkomuuton jälkeen jonkin verran paremmin kuin vanhempi ikäryhmä. Samansuuntaiseen tulokseen tulivat myös Porter ja Haslam katsaustutkimuksessaan, jossa havaittiin pakkomuuton kohteeksi joutuneiden lasten ja nuorten pärjänneen paremmin kuin iäkkäämpien henkilöiden. Niin ikään heidän tutkimuksensa mukaan miehet pärjäsivät pakkomuuton jälkeen paremmin kuin naiset. (Porter & Haslam 2005.) Karjalan evakoiden tapauksessa sukupuolten välinen ero ei ollut näin suoraviivainen. Vanhemman ikäryhmän miesten kohdalla evakkous oli aluksi yhteydessä huonompaan sosioekonomiseen asemaan, mutta ero tasoittui ajan kuluessa. Saman ikäryhmän naiset sen sijaan pärjäsivät heti miehiä paremmin. Myös nuoremman ikäryhmän evakkomiesten kohdalla oli havaittavissa, että osa heistä pärjäsi jo vuonna 1950 paremmin kuin muut miehet, mutta toisaalta heissä oli myös enemmän ammatittomia kuin muissa miehissä. Ajan kuluessa nuoremman ikäryhmän miesten sosioekonominen asema oli jopa parempi kuin muilla miehillä. Nuoremman ikäryhmän naisten osalta tilanne oli samansuuntainen, mutta heidän kohdallaan ei ollut havaittavissa samanlaista vuoden 1950 ammatittomien ylimäärää kuin miehillä. Näyttää siis siltä, että miesten osalta evakkous oli yhteydessä sekä parempaan että huonompaan sosioekonomiseen asemaan, ja yhteys oli voimakkaampi kuin naisilla. Naisten kohdalla yhteys oli maltillisempi ja evakoiden sosioekonominen asema oli evakkoon lähdön jälkeen tasaisesti joko samankaltainen tai jonkin verran parempi kuin muilla naisilla.

län ja sukupuolen lisäksi Karjalan evakoiden sopeutumiseen ovat vaikuttaneet evakkoon lähdön jälkeen vallinneet ulkoiset olosuhteet. Tässäkin tutkielmassa havaittuun hyvään sopeutumiseen on löydettävissä ainakin kahdenlaisia syitä. Ensinnäkin sopeutumista edesauttoi onnistunut asutuspolitiikka valtion taholta ja muut itse pakkomuuttoon liittyneet olosuhdetekijät. Toiseksi syitä hyvään sopeutumiseen voidaan etsiä laajemmin sotien jälkeen vallinneesta yhteiskunnallisesta ja taloudellisesta tilanteesta. Seuraavaksi käsitellään

tarkemmin näitä evakoiden sopeutumiseen mahdollisesti vaikuttaneita tekijöitä. Ensin tarkastellaan, miten Karjalan evakoiden tapaus suhteutuu Porterin ja Haslamin nimeämiin neljään pakkomuuton jälkeiseen stressitekijään sekä kuuteen pakkomuuton jälkeistä sopeutumista selittävään olosuhdetekijään.

Porterin ja Haslamin mukaan pakkomuuton jälkeen pakolaiset joutuvat kokemaan pitkäkestoista stressiä, johon liittyy usein syrjäytymisen uhka, sosioekonomisen aseman huononeminen, sosiaalisen tuen väheneminen ja kulttuurisen sopeutumisen vaikeus (Porter & Haslam 2005). Myös Karjalan evakoiden kohdalla havaittiin, että osalla heistä sosioekonominen asema huononi pakkomuuton jälkeen. Erityisesti vanhemman ikäryhmän evakkomiesten sosioekonominen asema oli vuonna 1950 huonompi kuin muilla miehillä. Nuoremmankin ikäryhmän miesten kohdalla havaittiin, että vaikka osalla heistä sosioekonominen asema oli vuonna 1950 parempi kuin muilla miehillä, osalla heistä se oli myös huonompi. Kummankin ikäryhmän miesten kohdalla evakoissa oli enemmän ammatittomia kuin muissa miehissä, mikä viittaa osaltaan uhkaan syrjäytymisestä.

Vaikka Karjalan evakoiden tapauksessa kyse oli oman maan sisällä pakkomuuton kohteeksi joutuneista henkilöistä, myös heidän kohdallaan kulttuurisessa sopeutumisessa on todennäköisesti ollut ainakin jonkin verran vaikeuksia. Silvo Hietasen mukaan evakuidun karjalaisväestön ja uusien asuinpaikkojen kantaväestön välillä oli paikoin havaittavissa kulttuurieroja. Esimerkiksi suuri osa evakoista oli uskonnoltaan ortodokseja, kun taas muu väestö oli enimmäkseen luterilaisia. Osa evakoista myös puhui äidinkielenään karjalankieltä, joka oli suomen kielen itäisten murteiden puhujille ymmärrettävää, mutta kauempien murrealueiden asukkaiden kanssa vastaan saattoi tulla kielimuuri. Eroavaisuuksia oli myös ruokailutavoissa ja muissa arkitottumuksissa. (Hietanen 1982, 115.) Uudelleenasuttamisessa pyrittiin kuitenkin ottamaan huomioon uskonto ja kieli, mistä syystä Karjalan evakoita ei esimerkiksi asutettu sellaisiin kuntiin, joissa oli ruotsinkielinen enemmistö (Hietanen 1982, 145). Joka tapauksessa kulttuurierot ovat olleet minimaalisia verrattuna sellaiseen tilanteeseen, jossa pakolaiset olisivat tulleet tyystin toisesta kulttuuripiiristä.

Porterin ja Haslamin (2005) mainitsemista pakkomuuton jälkeisistä stressin uhista sosiaalisen tuen väheneminen ei luultavasti ole koskettanut Karjalan evakoita niin

voimakkaasti kuin useita muita pakolaisia. He siirtyivät asumaan uusille paikkakunnille perhekunnittain ja lisäksi maanhankilain nojalla viljelystiloja osoitettiin evakoille siten, että lähialueilta kotoisin olevat perheet pyrittiin mahdollisuuksien mukaan sijoittamaan toistensa läheisyyteen (Hietanen 1982, 145). Näin ollen heidän kiinnittymisensä sosiaaliseen yhteisöön oli helpompaa kuin jos heidät olisi ripoteltu summittain eri puolille Suomen maata. Muiden evakoiden kanssa samoille seuduille asettui asumaan suurin osa niistäkin, joita maanhankintalaki ei koskenut (Paukkunen 1989, 323).

Pakkomuuton jälkeisten neljän stressitekijän lisäksi Porter ja Haslam nimeävät kuusi pakkomuuton jälkeistä olosuhdetekijää, jotka heidän tutkimuksensa mukaan vaikuttavat siihen, kuinka hyvin pakkomuuton kohteeksi joutuneet henkilöt sopeutuvat elämään uudessa asuinpaikassaan. Nämä olosuhdetekijät ovat asuinolosuhteet, mahdollisuus taloudelliseen toimintaan, mahdollisuus kulttuurin harjoittamiseen, valtion sisäinen tai valtioiden välinen pakkomuutto, paluumuutto sekä pakkomuuton aiheuttaneen konfliktin ratkaisu. Seuraavaksi tarkastellaan näitä olosuhdetekijöitä Karjalan evakoiden tapauksen näkökulmasta.

Pitkäaikainen laitosmaisissa olosuhteissa asuminen oli yhteydessä huonompaan sopeutumiseen, kun taas materiaalisesti vakaat olosuhteet, mahdollisuus taloudelliseen toimintaan sekä pysyvä asunto vaikuttivat huomattavan positiivisesti sopeutumiseen. (Porter & Haslam 2005.) Suomessa viranomaistahot ottivat välittömästi ohjat Karjalan evakoiden tilanteen ratkaisemiseksi sodan ollessa vielä käynnissä. Evakuoidun väestön ruokahuollon ja tilapäismajoituksen organisointi oli tätä tarkoitusta varten perustetun Siirtoväen huollon keskuksen vastuulla. (Hietanen 1982, 114.) Sotien päätyttyä uudelleenasettaminen käynnistyi toden teolla, ja pika-asutuslain sekä maanhankintalain nojalla alettiin järjestää evakoiden asuttamista pysyville asuinsijoille mahdollisimman pian (Hietanen 1982, 105). Karjalan evakoiden kohdalla väliaikaisissa tai laitosmaisissa olosuhteissa pitkään asumisen uhka ei toteutunut, vaan he pääsivät kohtuullisen nopeasti asumaan pysyviin asuntoihin. Heillä oli myös samanlaiset mahdollisuudet taloudelliseen toimintaan kuin muullakin väestöllä. Niin ikään heillä oli uskonnon ja sosiaalisten suhteiden vapaus sekä mahdollisuus harjoittaa kulttuuriaan.

Karjalan evakoiden taloudellisen toiminnan mahdollisuuksia edesauttoi se, että maanviljelyksestä elantonsa saaneet evakot pystyivät jatkamaan omaa elinkeinoaan myös uudessa asuinpaikassaan. Uudelleenasuttamisessa viljelystilat jaettiin vieläpä siten, että ne muistuttivat ilmastonsa ja maaperänsä osalta mahdollisimman paljon lähtöpaikan olosuhteita (Sarvimäki 2009). Luonnonolojen lisäksi otettiin muutenkin huomioon taloudellisten edellytysten vastaavuus vanhan ja uuden asuinpaikan välillä (Hietanen 1982, 145). Kaikilla Karjalan evakoilla tilanne ei ollut kuitenkaan yhtä hyvä. Suurin osa kalastuksesta elantonsa saaneista joutui luopumaan aiemmasta elinkeinostaan (Virolainen 1988, 309).

Porterin ja Haslamin (2005) mukaan oman valtionsa sisällä pakkomuuttaneilla henkilöillä oli enemmän vaikeuksia sopeutua kuin valtiosta toiseen muuttaneilla. Karjalan evakoiden kohdalla voidaan kuitenkin todeta heidän sopeutuneen varsin hyvin pakkomuuton jälkeen. Karjalan evakoiden tapaus on sikäli omalaatuinen, että kysymyksessä oli varsin selkeä tilanne, jossa osa valtion maa-alueesta luovutettiin pois ja tämän maa-alueen asukkaat sitten asutettiin jäljelle jääneeseen osaan, minkä jälkeen pakkomuuton aiheuttanut konflikti oli ohi. On luultavaa, että suurimassa osassa yhden valtion sisällä tapahtuvia pakkomuuttoja aiheuttavista tilanteista on kyse jonkinlaisesta pitkittyvästä konfliktista, jonka johdosta saman valtion sisällä osassa alueista on turvattomampaa ja ihmiset pyrkivät näiltä alueilta pois. Kyseessä voi olla myös sisällissota tai muu maan sisäinen konflikti. Joka tapauksessa tilanne voi olla sellainen, että koko valtiossa vallitsevat sekasortoiset olosuhteet, vaikka osa alueista olisikin turvallisempia kuin toiset. Tällaisissa tapauksissa on luultavasti pakkomuuton kohteeksi joutuville henkilöille edullisempaa siirtyä sellaisen valtion alueelle, jossa tilanne kokonaisuutena katsottuna on suhteellisen vakaa. Karjalan evakoiden tapauksessa ei ollut kyse tämän tyyppisestä konfliktista, vaan pakkomuuton jälkeen alkoi koko maassa rauhan ja jälleenrakentamisen aika.

Voidaan todeta, että Karjalan evakoiden sopeutumista elämään pakkomuuton jälkeen edistivät monenlaiset olosuhdetekijät. Ensinnäkin yleiset olosuhteet Suomessa olivat kohtuullisen vakaat ja maa ei ollut enää sotatilassa. Toiseksi evakoiden materiaaliset olosuhteet olivat jokseenkin hyvät ja he saivat taloudellista tukea. Valtion taholta evakoiden uudelleenasuttamisen eteen nähtiin paljon vaivaa ja sopeutumista pyrittiin helpottamaan monin tavoin. Niille Karjalan evakoille, jotka

aiemmin olivat saaneet elantonsa maanviljelystä, annettiin käyttöön viljelysmaata. Ne, jotka eivät olleet maanviljelijöitä, saivat korvauslain nojalla valtiolta avustusta kompensoimaan menettämäänsä omaisuutta. Korvauslaki koski myös muita kansalaisia, jotka olivat menettäneet omaisuuttaan sodan takia. Ilkka Seppisen mukaan korvauslaki oli erityisen tärkeä asutuskeskuksista lähtöisin olevan siirtoväen sopeutumisen kannalta, vaikka se olikin valtiontaloudelle kallis (Seppinen 1999, 887–888). Porter ja Haslam (2005) väittävätkin, että ongelmat pakolaisten sopeutumisessa eivät välttämättä ole väistämätön seuraus sodasta ja pakkomuutosta, vaan heidän sopeutumistaan voidaan huomattavasti parantaa materiaalisella tuella. Kolmanneksi evakoiden sopeutumista edesauttoi se, että he pystyivät ylläpitämään sosiaalisia siteitä myös pakkomuuton jälkeen, kun samoilta seuduilta tulleet perheet pyrittiin sijoittamaan toistensa läheisyyteen. Jopa maatalousministeriö totesi uudelleenasettamisen periaatteeksi sen, että vanhat yhteisöt piti yhdistää uudelleen (Seppinen 1999, 885). Aiemmissa tutkimuksissa onkin todettu, että taloudellisten ja materiaalisten olosuhteiden vakauden lisäksi pakolaisten pärjäämiseen pakkomuuton jälkeen vaikuttaa oleellisesti se, kuinka hyvin he pystyvät kiinnittymään sosiaaliseen yhteisöön (Murray et al. 2010).

Edellä on kuvattu itse pakkomuuttoon ja sen jälkeiseen elämään liittyviä olosuhdetekijöitä. Onnistunut asutuspolitiikka ja muut pakkomuuttoon liittyvät ulkoiset tekijät selittävät varmasti osan Karjalan evakoiden hyvästä sopeutumisesta. Edelleen kysymyksiä kuitenkin herättää se seikka, että he vaikuttivat pärjänneen joillakin osa-alueilla jopa muuta väestöä paremmin. Vastauksia voidaan etsiä yleisemmällä tasolla Suomessa vallinneista yhteiskunnallisista olosuhteista. On todennäköistä, että asutuspolitiikan ja muiden ulkoisten tekijöiden ohella erityisesti muutokset elinkeinorakenteessa ovat vaikuttaneet olennaisella tavalla Karjalan evakoiden sopeutumiseen.

Sotien jälkeen Suomessa vallitsi teollistumisen aika, jolloin maan elinkeinorakenteessa tapahtui suuria muutoksia. Ennen sotia Suomessa oli pitkään vallalla perinteinen maatalous, joka perustui pitkälti talouksien omavaraisuuteen (Melin 2000, 24). Erityisesti luovutetun Karjalan alueen talous oli pientilavaltaista (Hietanen 1982, 67). Teollistuminen alkoi Suomessa verrattain myöhään ja vasta 1960-luvulla modernisoituminen pääsi toden teolla vauhtiin. Tästä 60–70 -luvuille ajoittuneesta rakennemuutoksesta käytetään myös käsitettä suuri muutto. Kun

rakennemuutos lopulta käynnistyi, oli kehitys huomattavan nopeaa. Palkkatyön muuttuminen tärkeimmäksi työn muodoksi kesti Suomessa vain noin 15 vuotta, kun taas esimerkiksi naapurimaassa Ruotsissa sama prosessi vei suunnilleen sata vuotta. Eräs huomattavimmista elinkeinorakenteessa tapahtuneista muutoksista oli maanviljelijöiden osuuden putoaminen alle puoleen, yli neljänneksestä ammatissa toimineista vain kymmeneen prosenttiin. Myös keskiluokkaisten palkkatyöläisten osuus kasvoi liki kaksinkertaiseksi. Maatalousväestön vähenemisen ohella toinen keskeinen muutos oli se, että naiset alkoivat osallistua kodin ulkopuoliseen palkkatyöhön enenevissä määrin. Ammatissa toimivan väestön määrä kasvoikin koko 1960-luvun ajan. (Melin 2000, 24–26.) 1970-luvulle tultaessa jo yli puolet työtätekevästä väestöstä sai elantonsa erilaisista palveluista (Sanaksenaho 2006, 23).

Karjalan evakot elivät siis pakkomuuttonsa jälkeen maassa, jossa elinkeinorakenne oli suurten ja äkillisten mullistusten kourissa. Kotiseutu oli menetetty ja erityisesti maata omistamaton nuorempi polvi oli tyhjän päällä. Matti Sarvimäki (2009) ehdottaakin, että kaupungistumiskehitys olisikin ollut evakoiden kohdalla nopeampaa kuin muilla suomalaisilla. Tämä olisi myös yksi selitys hänen evakkomiehillä havaitsemaansa muita miehiä korkeampaan tulotasoon. Yhteiskunnassa, jossa muutoksen puhurit puhalsivat, oli juuriltaan repäistyjen luontevaa hypätä kaupungistumisen rattaisiin ja näin ollen myös parantaa omia toimeentulon edellytyksiään. Myös tämän tutkielman taulukoista 2 ja 3 voidaan havaita kaupungistumisen eteneminen. Vuosia 1950 ja 1970 vertailtaessa huomataan, että yrittäjien (ml. maatalousyrittäjät) osuus on kaikissa ryhmissä pienentynyt, mutta erityisesti nuoremassa ikäryhmässä osuus on evakoista pienempi kuin muista suomalaisista. Myös vanhemmassa ikäryhmässä havaitaan samansuuntainen muutos, mutta ero on pienempi. On luultavaa, että vanhempaa ikäryhmää edustavat evakot jäivät useammin maanviljelyksen pariin, koska he olivat maanhankintalain nojalla saaneet maata viljeltäväkseen. Nuorempi polvi sen sijaan hylkäsi maanviljelyksen ja suuntautui kohti muunlaisia töitä. Ikäryhmien vertailussa voidaan todeta, että yrittäjien osuus oli vuonna 1950 merkittävästi suurempi vanhemmassa ikäryhmässä. Elinkeinorakenteessa tapahtuva muutos kosketti siis erityisesti nuorempaa ikäryhmää, kuten oletettavaa onkin.

Mielenkiintoinen ja Matti Sarvimäen tulkintaa tukeva havainto on se, evakoiden kohdalla ikäryhmien välinen ero on vielä huomattavampi kuin muilla suomalaisilla.

Maatalousväestön tarkastelun osalta ajatus evakoiden nopeammasta kaupungistumisesta vaikuttaa oikeansuuntaiselta. Kuten todettua, maanviljelijöiden osuuden vähenemisen ohella toinen Suomen teollistumiskehitykselle leimallinen seikka oli se, että kasvava osa naisista alkoi miesten ohella osallistua palkkatyöhön. Kuten kappaleessa 3 regressioanalyysin yhteydessä todettiin, on taulukoista 5 ja 7 havaittavissa sekä nuoremman että vanhemman ikäryhmän evakkonaisten suuntautuneen muita naisia enemmän palkkatyöhön. Myös tämä havainto tukee ajatusta siitä, että kaupungistumiskehitys olisi ollut evakoiden kohdalla nopeampaa.

Yhteenvetona tämän tutkielman johtopäätöksistä voidaan väittää, että eräillä tilastollisin keinoin mitattavissa olevilla osa-alueilla Karjalan alueen evakot menestyivät vähintään kohtuullisen hyvin. Joissakin tapauksissa he pärjäsivät jopa muuta väestöä paremmin. Suomen elinkeinorakenteen historiasta ja evakkojen uudelleenasuttamisesta saatavilla olevien tietojen valossa pystyttiin löytämään tekijöitä, joilla evakoiden hyvää pakkomuuton jälkeistä sopeutumista pystytään selittämään. Kokonaisuutena ajatellen Karjalan evakoiden sopeutumista elämään pakkomuuton jälkeen voidaan pitää onnistuneena, ainakin tässä tutkielmassa käytettyjen selittävien muuttujien osalta.

Mitä tulosten yleistettävyyteen tulee, on tärkeää ottaa huomioon, että Karjalan evakoiden pakkomuutto on tapahtunut tietyssä historiallisessa ja kansallisessa kontekstissa. Kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä muita vastaavanlaisia kriisejä koskien ei siis ole syytä tehdä. Karjalan evakoiden tarkastelussa on kyse ikään kuin historiallisesta tapaustutkimuksesta, joten on selvää, että sen tulokset eivät ole sellaisenaan yleistettävissä toisiin aikoihin ja toisiin paikkoihin. Toisaalta ei ole myöskään syytä, mikseivät Karjalan evakoiden tapauksen yhteydessä havaitut tekijät voisi joiltain osiltaan ja elementeiltään päteä muissakin konteksteissa. Onnistuneeseen sopeutumiseen mahdollisesti vaikuttaneita osatekijöitä tarkasteltaessa todettiin, että havainnot ovat suurilta osiltaan yhteneviä aiempien pakolaisuutta käsitelleiden kansainvälisten tutkimusten kanssa. Yleistettävyyteen liittyvät rajoitukset huomioon ottaen Karjalan evakoiden tapaus

kuitenkin osaltaan osoittaa sen, että sopivissa olosuhteissa pakolaisten onnistunut sopeutuminen elämään pakkomuuton jälkeen on mahdollista.

Tässä tutkielmassa kuvailtujen havaintojen tulkintaan liittyen voidaan vielä huomauttaa, että tarkastelun painopiste on tutkielman luonteelle ominaisesti varsin rajallinen. On syytä esimerkiksi huomata, että vaikka eroja koulutustasoissa ja sosioekonomisissa asemissa voidaan pitää monessa mielessä oleellisina, ne kuvaavat kuitenkin vain yhtä rajattua osaa ihmiselämän koko kirjosta. Myös aikaisemmassa Karjalasta evakkoon joutumisen seurauksia tarkastelevassa tutkimuksessa painopiste on ollut jokseenkin samalla alueella, kun on tarkasteltu esimerkiksi tuloja ja ammatillista liikkuvuutta. Mahdollista myöhempää tutkimusta ajatellen näkökulman siirtäminen voisi olla kiinnostavaa. Tietoa evakkouden pitkäaikaisvaikutuksista voitaisiin saada sosioekonomisten erojen lisäksi esimerkiksi tarkastelemalla muita demografisia tekijöitä, kuten vaikkapa perhetilannetta. Tässäkin tutkielmassa käytetyssä väestönlaskentojen otosaineistossa on saatavilla demografisten tekijöiden lisäksi tietoja monenlaisista muistakin asioista, muun muassa asuinmuodosta, asunnon koosta ja asunnon varustelutasosta. Näiden tietojen perusteella voitaisiin yksityiskohtaisestikin tutkia sitä, minkälaisia vaikutuksia evakkoon joutumisella oli elinolosuhteisiin ja esimerkiksi millä aikavälillä mahdolliset erot muuhun väestöön tasaantuivat. Varsinaisten pakkomuuton kohteeksi joutuneiden henkilöiden tutkimisen lisäksi olisi mielenkiintoista tietää, onko evakkous mahdollisesti yhteydessä minkäänlaisiin havaittaviin eroihin enää seuraavassa sukupolvessa. Näin saataisiin tietoa evakkouden vieläkin kauaskantoisemmista vaikutuksista.

LÄHTEET

Ahonen, Pertti (2005): *Taming the Expellee Threat in Post-1945 Europe: Lessons from the Two Germanies and Finland*. Contemporary European History vol. 14.1 s. 1-21.

Cooray, Arusha (2012): *The Impact of Migrant Remittances on Economic Growth: Evidence from South Asia*. Review of International Economics vol. 20 no. 5 s. 985–998.

Fazel, Mina – Wheeler, Jeremy – Danesh, John (2005): *Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a critical review*. Lancet vol. 365 s. 1309–1314.

Hentilä, Seppo (1999): *Itsenäistymisestä jatkosodan päättymiseen* teoksessa Jussila, Osmo – Hentilä, Seppo – Nevakivi, Jukka: *Suomen poliittinen historia 1809–1999*. WSOY, Helsinki.

Hietanen, Silvo (1982): *Siirtoväen pika-asutuslaki 1940. Asutuspoliittinen tausta ja sisältö sekä toimeenpano*. Historiallisia tutkimuksia 117, Suomen historiallinen seura.

Hipp, John R. & Boessen, Adam (2012): *Immigrants and Social Distance: Examining the Social Consequences of Immigration for Southern California Neighborhoods over Fifty Years*. The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science vol. 641 no. 1 s. 192–219.

Kaikkonen, Risto – Kostiainen, Elisa – Linnanmäki, Eila – Martelin, Tuija – Prättälä, Ritva – Koskinen, Seppo (toim.) (2008): *Sosioekonomiset terveyserot ja niiden kaventaminen Kainuussa*. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja 27/2008.

Kangasniemi, Mari – Mas, Matilde – Robinson, Catherine – Serrano, Lorenzo (2012): *The economic impact of migration: productivity analysis for Spain and the UK*. Journal of Productivity Analysis.

Karjalan Liitto ry.: *Siirtokarjalaisuus*. [viitattu 30.10.2012] Saantitapa: <http://www.karjalanliitto.fi/index.phtml?s=41>

Klinthäll, Martin & Lindström, Martin (2011): *Migration and health: a study of effects of early life experiences and current socio-economic situation on mortality of immigrants in Sweden*. Ethnicity & Health vol 16, no. 6, s. 601–623.

Maahanmuuttovirasto (2016): *Sanasto*. [viitattu 09.01.2016] Saantitapa: <http://www.migri.fi/medialle/sanasto>

Marchiori, Luca – Maystadt, Jean-Francois – Schumacher, Ingmar (2012): *The impact of weather anomalies on migration in sub-Saharan Africa*. Journal of Environmental Economics and Management vol. 63, no. 3, s. 355–374.

- Melin, Harri (2000): *Katosivatko luokat?* (Teoksessa Raimo Blom (toim.): *Mikä Suomessa muuttui? Sosiologinen kuva 1990-luvusta*). Gaudeamus, Helsinki.
- Murray, Kate E. – Davidson, Graham R. – Schweitzer, Robert D. (2010): *Review of Refugee Mental Health Interventions Following Resettlement: Best Practices and Recommendations*. American Journal of Orthopsychiatry vol. 80 no. 4 s. 576–585.
- Paukkunen, Leo (1989): *Siirtokarjalaiset nyky-Suomessa*. Jyväskylän yliopiston yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Porter, Matthew & Haslam, Nick (2005): *Predisplacement and Postdisplacement Factors Associated With Mental Health of Refugees and Internally Displaced Persons*. JAMA vol. 294 no. 5 s. 602–612.
- Suomen virallinen tilasto (SVT) (2006): *Väestörakenne* [verkkojulkaisu]. ISSN=1797-5379. *Suomen väkiluvun kehitys 1750 - 2006*. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 15.5.2015]. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/vaerak/2006/vaerak_2006_2007-03-23_kuv_001.html
- Sanaksenaho, Sanna (2006): *Eriarvoisuus ja luottamus 2000-luvun taitteen Suomessa. Bourdieulainen näkökulma*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Sarvimäki, Matti (2009): *Long-Term Effects of Forced Migration*. Helsingin Kauppakorkeakoulu A-341, Helsinki.
- Schiefer, David (2013): *Cultural Values and Group-Related Attitudes: A Comparison of Individuals With and Without Migration Background Across 24 Countries*. Journal of Cross-Cultural Psychology vol. 44 no. 2 s. 245–262.
- Seppinen, Ilkka (1999): *Jälleenrakennus ja siirtoväen asuttaminen* (teoksessa Leskinen, Jari & Juutilainen, Antti: *Talvisodan pikkujättiläinen*.) WSOY, Helsinki.
- Sisäministeriö (2015): *Turvapaikanhakijoiden määrä kasvaa nopeasti*. [viitattu 03.01.2016] saantitapa: <http://www.intermin.fi/fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat>
- Tilastokeskus (1989): *Käsikirjoja 1. Koulutusluokitus 31.12.1988*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Tilastokeskus (1997): *Vuoden 1950 väestönlaskennan otosaineiston käsikirja*. Tilastokeskus, Helsinki.
- Tilastokeskus (2006): *Väestötilastot. Vastasyntyneiden elinajanodote 1751-2005*. Tilastokeskus, Helsinki. [viitattu 17.09.2015] saantitapa: http://www.tilastokeskus.fi/til/kuol/2005/kuol_2005_2006-10-06_tau_002.xls
- Virolainen, Johannes (1988): *Karjalaiset Suomen kohtaloissa*. Otava, Helsinki.

Väestöliitto (2016): *Maahanmuuttajat*. (Koonnut Väestöntutkimuslaitos / Anneli Miettinen) [viitattu 09.01.2016] Saantitapa:
http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja-ja-linkkeja/tilastotietoa/maahanmuuttajat/

Wittekind, Charlotte E. – Jelinek, Lena – Kellner, Michael – Moritz, Steffen – Muhtz, Christoph (2010): *Intergenerational transmission of biased information processing in posttraumatic stress disorder (PTSD) following displacement after World War II*. Journal of Anxiety Disorders vol. 24 no. 8, s. 953–957.

Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestö (2015): *A million refugees and migrants flee to Europe in 2015*. [viitattu 03.01.2016] saantitapa:
http://data.unhcr.org/mediterranean/flash_read.php?ID=81

Zheng-hong, Mao & Xu-dong, Zhao (2012): *The effects of social connections on self-rated physical and mental health among internal migrant and local adolescents in Shanghai, China*. BMC Public Health vol 12:97.